

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Diplomová práce

Volby do zastupitelstva Plzeňského kraje

Bc. Sabina Rašková

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Sabina Rašková

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Volby do zastupitelstva Plzeňského kraje

Název anglicky

Regional Elections in Pilsen Region

Cíle práce

Cílem diplomové práce je ukázat charakteristické rysy krajských voleb a identifikovat vzájemné vazby krajské úrovně politického procesu s úrovní národní i lokální. Práce se soustředí na hlavní politické subjekty, volební účast a volební chování občanů, formování exekutivních koalic a vytváření samosprávných orgánů na úrovni kraje.

Metodika

Diplomová práce bude mít charakter případové studie, založena bude na studiu dokumentů samosprávných orgánů a politických subjektů a na analýze volebních dat.

Doporučený rozsah práce

60 – 70 stran

Klíčová slova

Kraje, politické strany, volby, exekutivní koalice

Doporučené zdroje informací

- Balík, S. a kol. (2013). Krajské volby 2012. Brno: Masarykova univerzita, 261 s.
- Čmejrek, J. (2008). Obce a regiony jako politický prostor. Praha: Alfa Nakladatelství, 165 s.
- Čmejrek, J. – Bubeníček, V. – Čopík, J. (2010). Demokracie v lokálním politickém prostoru. Praha: Grada Publishing, 240 s.
- Klíma, M. (2015). Od totality k defektní demokracii. Privatizace a kolonizace netransparentním byznysem. Praha: SLON, 364 s.
- Novotný, V. (2007). Územní samospráva České republiky. Praha: CEVRO Institut, 70 s.
- Říchová B. (2012). Úvod do současné politologie. Praha: Portál, 207 s.
- Šaradín, P. (2008). Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České Republice. Olomouc: Univerzita Palackého, 161 s.

Předběžný termín obhajoby

2016/17 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. PhDr. Jaroslav Čmejrek, CSc.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 16. 11. 2016

doc. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 21. 11. 2016

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 25. 03. 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Volby do zastupitelstva Plzeňského kraje" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30. 3. 2017

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala doc. PhDr. Jaroslavu Čmejrkoví, CSc. Za cenné rady a poznatky, kterými odborně vedl zpracování mé diplomové práce.

Volby do zastupitelstva Plzeňského kraje

Souhrn

Diplomová práce se zabývá volbami do krajských zastupitelstev konanými v říjnu 2016 v Plzeňském kraji. Práce je členěna na teoretickou část, ve které je popsán vznik krajů jako samosprávných územních celků v rámci ČR, vysvětlena funkce jednotlivých orgánů krajské samosprávy a je zde rozebrána teorie voleb druhého řádu a teorii koalic. V rámci praktické části jsou nastíněny výsledky předešlých krajských voleb a rozebrány volby v roce 2016 s ohledem na kandidátní strany, jejich programy a jsou popsány základní znaky těchto voleb a aplikována teorie koalic. Dále je zhodnocen úspěch parlamentních stran a jsou porovnány výsledky těchto krajských voleb s komunálními volbami v Plzni v roce 2014.

Klíčová slova: Krajské zřízení, volby druhého řádu, teorie koalic, Plzeňský kraj, volby do krajských zastupitelstev 2016, exekutivní koalice, politické strany

The regional elections in West Bohemia region

Summary

The topic of my thesis is the regional elections in West Bohemia region in October 2016. The thesis is divided into two parts – theoretical, which describes establishing of regional government units in Czech Republic, then describes the function of each authority of the regional government and then this part is focused on the theory of second order elections and the theory of political coalitions. The practical part of the thesis describes the results of former regional elections in West Bohemia region and analyzes the elections in 2016, the candidate parties and their election programs. In my work I try to find some of the characteristic features of second-order elections and I apply the theory of political coalitions. Then I analyze the results of regional elections of the parties which participate in national government and I compare the results of this regional elections with the communal elections, which took place in Pilsen in 2014.

Keywords: regional system, second-order elections, theory of political coalitions, West Bohemia region, regional elections in 2016, executive coalitions, political parties

OBSAH

1	Úvod	9
2	Cíl a metodika.....	11
3	Literární rešerše	13
3.1	Kraj a krajské zřízení	13
3.1.1	Vývoj územní veřejné správy na území ČR	13
3.1.2	Kraje a prvky, které je utvářejí	14
3.1.3	Orgány krajské samosprávy.....	16
3.1.4	Zastupitelstvo kraje.....	16
3.1.5	Rada kraje	21
3.1.6	Hejtman.....	24
3.1.7	Krajský úřad.....	25
3.1.8	Orgány zastupitelstva a rady.....	26
3.1.9	Působnost územních samosprávných celků	26
3.2	Volební systémy v ČR	27
3.3	Krajský volební systém v ČR.....	30
3.4	Teorie voleb druhého řádu	31
3.5	Přeměna politického stranictví.....	34
3.6	Teorie koalic	37
4	Charakteristika Plzeňského kraje.....	41
4.1	Demografické ukazatele Plzeňského kraje	41
4.2	Socio-ekonomické ukazatele Plzeňského kraje	42
5	Stranické zastoupení v krajských volbách v letech 2000, 2004, 2008 a 2012.....	44
5.1	Krajské volby v Plzeňském kraji v roce 2000.....	44

5.2	Krajské volby v Plzeňském kraji v roce 2004.....	45
5.3	Krajské volby v Plzeňském kraji v roce 2008.....	46
5.4	Krajské volby v Plzeňském kraji v roce 2012.....	46
6	Politické subjekty v Plzeňském kraji v krajských volbách v roce 2016.....	48
6.1	Kandidátní listiny.....	48
6.1.1	Tradiční politické strany.....	49
6.1.2	Netradiční politické strany a hnutí.....	51
6.2	Předvolební průzkumy.....	57
6.3	Volební účast v krajských volbách v Plzeňském kraji.....	58
6.4	Výsledky voleb.....	60
7	Formování koalice.....	64
8	Závěr.....	68
9	Seznam literatury a zdrojů.....	70
10	Seznam tabulek.....	78
11	Seznam grafů.....	78

1 ÚVOD

Jedním ze základních charakteristických znaků demokratických politických systémů jsou volby. Občané v nich mohou vyjádřit svůj názor a postoje k politikám veřejné sféry a mohou participovat na veřejném dění. Volby do krajských zastupitelstev jsou ve srovnání s parlamentními volbami mladší disciplínou. Tento druh voleb se sice může jevit z pohledu voliče jako méně důležitý, má ale často značný význam pro složení zákonodárných sborů na národní úrovni.

Samotná cesta ke konání prvních svobodných voleb na území ČR po roce 1989 nebyla vůbec jednoduchá. Proces ustavování územní veřejné správy probíhal v několika etapách a jeho samotná podoba se v průběhu času také proměňovala. Ústava ČR, která vešla v platnost 1. ledna 1993, rozeznávala obce jako elementární územní samosprávné celky. Byl zde ponechán prostor i pro vyšší samosprávné celky, které ale ještě nebyly konkrétně definovány. K tomu došlo až roku 1997, kdy zákon 347/1197 Sb. určil vznik 14 krajů jako vyšších samosprávných celků. Tento model začal fungovat od roku 2000, kdy proběhla reforma veřejné správy přijetím zákonů č. 129/2000 Sb. o krajích a 130/2000 Sb. o volbách do krajských zastupitelstev.

Přestože se předmětem zájmu a výzkumu politologů po roce 1989 staly především otázky související s přechodem k demokracii a samotným procesem transformace, postupem času se odborný výzkum začal zaměřovat i na nižší úroveň politického procesu. Volby, rozbor volebních výsledků a volební systémy patří mezi nejvýznamnější témata politologického výzkumu. Mezi hlavní témata, kterým se tyto výzkumy věnují, lze zařadit neparlamentní typy voleb, které se sice z celkového pohledu mohou zdát méně důležitými, ale mají svůj nezpochybnitelný vliv na celkovou politickou situaci, protože se jimi naplňují zastupitelské orgány na nižších úrovních. Volby do krajských zastupitelstev lze na základě teorie, kterou formulovali Karlheinz Reif a Hermann Schmitt, přiřadit k volbám druhého řádu. Právě tyto autoři začali od konce sedmdesátých let minulého století, na základě prvních voleb do EP, s porovnáváním parlamentních a neparlamentních druhů voleb. Po každých dalších volbách, které proběhly, byly jejich teorie doplňovány a zpřesňovány. U neparlamentních typů volebních aktů pak definovali společné znaky, kterými se vyznačují. V českém prostředí lze k těmto volbám druhého řádu přičíst volby do Senátu,

volby do obecních zastupitelstev a právě volby do zastupitelstev krajů, které jsou předmětem této diplomové práce.

2 CÍL A METODIKA

Diplomová práce má charakter případové studie. Klade si za cíl ukázat charakteristické rysy krajských voleb, zhodnotit průběh voleb do krajského zastupitelstva Plzeňského kraje v roce 2016, které proběhly ve dnech 7. a 8. října 2016. Dalším cílem je identifikovat vzájemné vazby krajské úrovně politického procesu s úrovní národní i lokální. Důraz bude kladen na volební chování občanů, formování exekutivních koalic a tvorbu samosprávných orgánů na úrovni kraje.

Teoretická část práce se zabývá formováním krajského zřízení na území ČR, definicí krajů jako samosprávných celků a vysvětluje funkci jednotlivých orgánů krajské samosprávy. Další kapitola se zabývá volebním systémem v ČR a volebním systémem do krajských zastupitelstev. Následující kapitoly se věnují teorii voleb druhého řádu, proměně stranického systému a teorii koalic.

Praktická část práce se ve čtvrté kapitole soustřeďuje na geografickou a demografickou charakteristiku kraje. Pátá kapitola ve stručnosti nastiňuje dosavadní proběhnuvší volby do krajského zastupitelstva v této lokalitě a popisuje vzniklé koalice, složení orgánů exekutivy a úspěšnost parlamentních stran na krajské úrovni. Šestá kapitola rozebírá politická uskupení, která kandidovala do voleb do zastupitelstva Plzeňského kraje v roce 2016 včetně jejich programů v politické kampani, uvádí výsledky voleb a formování exekutivních orgánů. Dále rozebírá volební výsledky, kterých v krajských volbách 2016 dosáhly strany, jež mají zastoupení v PČR, ať už jsou přímo vládními stranami, nebo jsou v opozici. Tato kapitola se věnuje i voličské účasti v komparaci s jinými druhy voleb. Sedmá kapitola se zabývá aplikací teorie koalic na výsledky voleb do zastupitelstva Plzeňského kraje 2016, podle toho, jak ji formuloval Stanislav Balík. V úplném závěru definují některé koalice, které bylo na základě volebních výsledků také možné sestavit.

Po ustálení politické situace v 90. letech byla politická moc v zemi rozdělena mezi dvě dominantní strany – ODS a ČSSD, které se nacházely na opačných stranách ideologického spektra. Tato situace se začala proměňovat po roce 2006, kdy se na politické scéně začaly projevovat na celostátní úrovni turbulentní tendence (pád Topolánkovy vlády, spory ohledně mimořádných voleb, které se nakonec nekonaly...). Tím došlo k oslabení vlivu těchto dvou významných politických stran. Na parlamentní

úrovni pak vznikl prostor pro nová politická uskupení, ta se začala prosazovat a byla převážně charakteristická malou členskou základnou a nespécifikovaným programem. Po proniknutí nových hnutí na parlamentní úroveň politiky bylo nevyhnutelné, aby začala ovlivňovat i dění na krajské a regionální úrovni. Podstatnou měrou k tomuto přispělo i postupné pronikání klientelismu do politické sféry. Klientelismus pronikal do hlavní politické scény i z krajských úrovní a takto celý systém privatizoval zdola.

V diplomové práci budou zkoumány předpoklady, které vychází z teorie voleb druhého řádu a jejich vybraných znaků tak, jak je definovali Reif a Schmitt. Konkrétně se zaměřím na předpoklad, že ve volbách druhého řádu, mezi které řadím volby do krajských zastupitelstev, je nižší volební účast než u voleb prvního řádu, tak jak jej tito autoři popsali v dimenzi „méně je v sázce.“ V každých dosavadních volbách do krajského zastupitelstva Plzeňského kraje se potvrdil jeden z předpokladů voleb druhého řádu, totiž že pokud jsou tyto volby konány v polovině funkčního období vládních stran, tyto strany ve volbách druhého řádu ztrácejí podporu voličů. Zaměřím se na to, zda se tyto předpoklady potvrdí i ve volbách Plzeňského kraje v roce 2016.

Metodami výzkumu při sestavování diplomové práce bude především studium odborné literatury, dokumentů, článků, kandidátních listin a volebních programů politických uskupení. Data o výsledcích voleb a volební účasti budou čerpána na serveru ČSÚ www.volby.cz.

3 LITERÁRNÍ REŠERŠE

3.1 Kraj a krajské zřízení

3.1.1 Vývoj územní veřejné správy na území ČR

Lokální samospráva je součástí politického systému, který je nejbližší občanům. Po roce 1989 došlo ke změnám v organizaci samosprávy. Tato transformace ale nebyla jednoduchá a probíhala značně komplikovaně, jedním z důvodů bylo to, že úřednický aparát byl ve velké míře tvořen personálem, který byl převzat z předchozích nedemokratických orgánů. Byl zrušen systém národních výborů. Na základě zákonů č. 367/1990 Sb. o obcích a č. 425/1990 Sb. o okresních úřadech byly obce ustaveny jako samosprávné subjekty a okresní úřady převzaly úlohu orgánů státní správy. Tehdejší političtí představitelé se snažili prioritně vyřešit především otázky vztahů obou dvou národů v rámci jedné republiky. V roce 1993 došlo k rozpadu ČSFR na dva samostatné státy. Ústava ČR, vydaná v roce 1993, ponechávala v právním smyslu k diskusi, zda republiku uspořádat na základě zemského nebo krajského zřízení. V následujícím období až do roku 1997 byly vedeny diskuze ohledně počtu a velikosti vyšších územně samosprávných celků napříč celým politickým spektrem. Václav Klaus a jeho ODS například upřednostňovali vyšší míru centralizace a zavedení většího počtu vyšších územně samosprávných celků (v úvahu dokonce připadala myšlenka zavedení samosprávy na okresní úrovni). Další politická uskupení včetně ČSSD byla spíše zastáncem decentralizace územní samosprávy. Princip decentralizace zastává většina politologů, vzhledem k efektivnosti, kterou tento model může nabídnout oproti centralistickému pojetí (Ochrana 2001: 212).

Podstatnou roli ve formování územních samosprávných celků sehrál návrh Občanské demokratické aliance (ODA) z roku 1997, který počítal se zřízením 13 krajů. Tento návrh podpořili křesťanští demokraté. Vláda přijala tento koncept 13 krajů, jejich uspořádání ale vycházelo z koncepce ministra vnitra Jana Rumla a ministryně spravedlnosti Vlasty Parkanové. Ta zahrnovala i Jihlavský kraj, oproti tomu vládou přijatý návrh počítal s variantou 13 krajů, ale místo Jihlavského kraje zde figurovalo hlavní město Praha a jeho zařazení na úroveň kraje. V říjnu 1997 pak byl přijat kompromis, který na doporučení sněmovního výboru počítal se vznikem 14 krajů,

včetně Prahy a Jihlavského kraje (Švec 2010: 189). Kraje byly ustaveny na základě zákona č. 347/1997 Sb. Pro schválení tohoto zákona hlasovali poslanci KDU-ČSL, ODA, ČSSD (kromě 3 poslanců) a 42 poslanců ODS. Proti tomuto zákonu byla KSČM. Krajů bylo v tomto zákoně jmenováno 14 a to včetně jejich sídel. Hranice těchto krajů jsou určeny zákonem a pouze zákonem je lze měnit.

Tímto krokem byl nastartován proces ustavení právní definice krajů a jejich úlohy jako vyšších územních samosprávných celků. Konkrétní podobu přinesl rok 2000, ve kterém byly stanoveny zákony č. 128/2000 Sb. Zákon o obcích (obecní zřízení), č. 129/2000 Sb. Zákon o krajích (krajské zřízení), č. 130/2000 Sb. Zákon o volbách do zastupitelstev krajů a o změně některých zákonů. Rozpočtová pravidla pro kraje byla definována zákonem č. 250/2000 Sb. a majetky krajů jsou definovány zákonem č. 157/2000 Sb.

3.1.2 Kraje a prvky, které je utvářejí

Kraje v ČR jsou podle obecných zvyklostí utvářeny občany, územím, právní subjektivitou a právem na samosprávu.

Mezi základní definující prvky kraje patří lidé, kteří daný kraj obývají. Právní řád mezi obyvateli kraje určuje jejich kvalifikovanou skupinu, která se vyznačuje určitými subjektivními právy. Tito lidé jsou občany kraje. Podle zákona č. 133/2000 Sb. je občanem kraje státní občan, který je v obci nebo vojenském újezdu na území kraje hlášen k trvalému pobytu. Občan kraje, který už dovršil plnoletost, má právo volit a být volen do zastupitelstva kraje, zúčastňovat se jednání zastupitelstva kraje a zde vyjadřovat své stanovisko k projednávaným tématům, nahlížet do usnesení, zápisů z jednání zastupitelstva, požadovat projednání určité záležitosti v oblasti samostatné působnosti radou nebo zastupitelstvem, podávat orgánům kraje návrhy, připomínky a podněty (Koudelka 2001: 158). Kromě práva volit a být volen do krajského zastupitelstva mají všechna ostatní práva občanů kraje i fyzické osoby, které vlastní na území konkrétního kraje nemovitost.

Dalším určujícím prvkem kraje je jeho území. Rozumí se, že každá územní část státu je i územní částí kraje. Z tohoto důvodu může být území kraje změněno jak obyčejným zákonem, tak i implementací ústavního zákona, pokud dojde k posunu hranice nebo změně území státu. „Zrušení kraje nebo zřízení nového vyžaduje ústavní

zákon. Tento ústavní zákon zřizující nový nebo rušící stávající kraj by rovněž musel řešit otázku právního nástupnictví, převodu majetku a jiné otázky související se změnou počtu krajů, a to buď přímo, nebo odkazem na zvláštní provádějící zákon. Pokud vznikne územní spor mezi dvěma kraji, tak rozhoduje ústavní soud.“ (Koudelka 2001: 159–160).

Některé kraje mají v ČR svůj název odvozený od jejich sídelního města. Výjimkou v tomto systému je Středočeský kraj, jehož orgány mají sídlo na území hlavního města Prahy, dále kraj Vysočina, Moravskoslezský, Jihomoravský a Jihočeský. Název každého kraje je dán ústavním zákonem a zase pouze ústavním zákonem by mohl být změněn. Jednotlivá zastupitelstva krajů tedy nemají pravomoci měnit názvy svých krajů.

Krajům je přiznávána právní subjektivita jako právnické osobě, protože naplňují všechny její znaky. V Ústavě ČR je pak podle článku 101 odst. 3 a § 1 zákona krajům přiznán status veřejnoprávní korporace. Ta je druhem právnické osoby. Krajům tedy podle těchto zákonných úprav vyplývá to, že „... kraj má vlastní majetek, vlastní příjmy, hospodaří podle vlastního rozpočtu, vystupuje v právních vztazích svým jménem a nese odpovědnost z těchto vztahů vyplývajících ... Kraj tedy může žalovat a být žalován, je schopen mít práva a povinnosti, právně relevantně disponovat svými právy a také nést odpovědnost za své jednání.“ (Cogan 2004: 85).

Všechny kraje jsou tak jednotkou územní samosprávy, které je přiznávána právní subjektivita. V současném ústavně právním systému to ani nemůže být jinak. Kraje jsou například plně zodpovědné za případné škody způsobené při výkonu veřejné moci nesprávným rozhodnutím nebo chybným úředním postupem. Pokud by kraj vykonával úkony státní správy, jejichž výkon na něj byl převeden podle tzv. přenesené působnosti a při tomto výkonu došlo ke škodě, pak za tuto škodu je odpovědný stát.

Územní společenství občanů má právo na samosprávu. Samospráva obecně je nástrojem decentralizace a jejím účelem je, aby menší území byla spravována více s přihlédnutím k místním poměrům a potřebám, aby si občané tohoto území vytvořili k danému regionu vztah na principu patriotismu a aby bylo zvýšeno povědomí společenské jednoty. Právo krajů na samosprávu je zaručeno ústavou i zákonem o krajích. Na tomto místě je třeba připomenout, že právo na samosprávu má i své

odpůrce, kteří argumentují především nejednotností správy, ředěním odpovědnosti a atomizací území.

3.1.3 Orgány krajské samosprávy

Orgány vykonávající krajskou samosprávu jsou definovány především zákonem o krajích. Orgány krajů se dají rozdělit do tří skupin. Do první skupiny patří ten, který je volený přímo občany – tím je zastupitelstvo kraje. Druhou skupinou jsou orgány volené zastupitelstvem. Sem patří rada kraje, hejtman a jednotlivé výbory. Třetí skupinou jsou orgány ustanovované jinak – komise a zvláštní orgány kraje.

3.1.4 Zastupitelstvo kraje

Zastupitelstvo kraje je jediný orgán krajské samosprávy, který je zakotvený v Ústavě ČR. Z tohoto pohledu by se dalo usoudit, že zastupitelstvo kraje je nejdůležitějším orgánem krajské samosprávy. O obsazení zastupitelstva se rozhoduje ve volbách občany s trvalým pobytem ve vojenských újezdech, které se nacházejí na území daného kraje.

Volby do zastupitelstev krajů jsou vyhlašovány prezidentem republiky a zastupitelé jsou voleni na čtyři roky. Jedná se o volby všeobecné, to znamená, že se vždy volí zastupitelstvo jako celek. Dílčí volby nejsou v tomto případě zákonem povoleny. Mimořádné volby mohou nastat, pokud dojde k naplnění zákonných skutečností. Kandidáti do zastupitelstev krajů mohou vzejít jen z registrovaných politických stran a hnutí. Každá ze stran nebo hnutí může v jednom kraji navrhnout pouze jednu kandidátní listinu, nebo být součástí pouze jedné koalice. V jednotlivých krajích mohou vznikat regionálně rozdílné politické strany jako volební strany za účelem podání kandidatury do voleb do zastupitelstva kraje. To je dáno především tím, že ke vzniku stran nejsou vyžadovány žádné náročné úkony a požadavky. Volby trvají dva dny – pátek a sobotu. Volič může ve volbách do krajských zastupitelstev zvolit jednu stranickou kandidátku, v jejímž rámci může uplatnit maximálně 4 preferenční hlasy. Kandidátní listina musí být podána nejpozději 66 dnů před prvním dnem voleb do zastupitelstva kraje.

Krajská zastupitelstva nemají ve všech krajích stejný počet zastupitelů. Počet členů zastupitelstva je určen počtem obyvatel kraje a to takto: do 600 000 obyvatel – 45 členů, nad 600 000 do 900 000 obyvatel – 55 členů a nad 900 000 obyvatel – 65 členů.

Rozhodujícím faktorem pro stanovení počtu členů zastupitelstva je počet obyvatel kraje podle statistického lexikonu obcí k 1. lednu roku, v němž se konají volby (Zákon č. 129/2000 Sb. §31).

Po volbách je člen zastupitelstva uveden do mandátu složením slibu. Podoba tohoto slibu je upravena zákonem č. 129/2000 Sb. Mandát člena může zaniknout podle zákona z několika důvodů: ukončením hlasování ve dni voleb, případně nových voleb do zastupitelstva kraje. Dále odmítnutím složení slibu člena zastupitelstva kraje nebo složením slibu s výhradou. Okamžikem, kdy hejtmán kraje obdrží písemné oznámení o odstoupení z funkce člena zastupitelstva kraje, přičemž oznámení o odstoupení nelze vzít zpět. Poslední variantou je úmrtí člena zastupitelstva kraje.

Dále je funkce člena zastupitelstva neslučitelná s těmito funkcemi: s funkcí vykonávanou na ministerstvu, jiném ústředním orgánu státní správy nebo na orgánu státní správy s celostátní působností. Také s funkcí vykonávanou zaměstnancem kraje zařazeným do krajského úřadu příslušného kraje, zaměstnancem obce zařazeným do obecního úřadu příslušného kraje nebo zaměstnancem jiného než ústředního orgánu státní správy. Nakonec také s funkcí statutárního zástupce právnické osoby zřízené nebo založené krajem, anebo v níž má kraj majetkovou účast.

To že jsou funkce neslučitelné s funkcí zastupitele kraje, nebrání v kandidatuře a ani v ujetí se mandátu po zvolení do zastupitelstva. Daný člen má však povinnost se do 3 dnů vzdát vykonávání neslučitelné funkce. Do 3 měsíců je potom povinen o tom, že tak učinil, podat důkaz a tímto důvod neslučitelnosti funkcí pominul (Zákon č. 130/2000 Sb. §5 a §48).

Dojde-li z některého výše popsaného důvodu k uvolnění mandátu v zastupitelstvu kraje, pak nastupuje na tento post náhradník. Ten vzejde z kandidátní listiny dané politické strany, na jejichž kandidátní listinu patřil i člen zastupitelstva, který daný post opustil. Není-li k dispozici žádný náhradník, zůstane mandát prázdný až do konce funkčního období zastupitelstva kraje.

Mandát člena zastupitelstva má reprezentativní charakter. To znamená, že žádný ze zastupitelů není vázán příkazy od voličů nebo od politických stran, hnutí nebo koalic, kterými byl kandidován.

Zastupitelstvo není jako celek ustavováno ve stejný okamžik, kdy vzniká mandát člena zastupitelstva. Ustavující zasedání se koná mezi prvním a čtyřicátým dnem od vyhlášení volebních výsledků. Zasedání předsedá podle zvyku zpravidla nejstarší člen zastupitelstva, a to do zvolení nového hejtmána. Zastupitelstvo je schopno usnášení, pokud je přítomna většina všech jeho členů. Na ustavujícím zasedání dochází také k volbě hejtmána, jeho náměstků a dalších členů rady. Za předpokladu, že k této volbě nedojde, je zasedání předsedajícím členem přerušeno a zastupitelstvo rozhodne o náhradním termínu jeho dalšího konání. Nejpozději to musí být ale do 7 dnů od prvního přerušování. Od ustavení zastupitelstva má ono právo rozhodovat, a to až do okamžiku skončení hlasování v příštích řádných nebo mimořádných volbách. Právě ukončením hlasování ve volbách do zastupitelstva zaniká právo původního zastupitelstva na rozhodování. Fakticky se tak ale děje ukončením posledního zasedání před novými volbami.

Každému z členů zastupitelstva náleží práva a povinnosti vyplývající z jeho funkce. Jak jsem již zmiňovala výše, má mandát člena zastupitelstva reprezentativní charakter. To znamená, že se jedná o takzvaný volný mandát, z jehož charakteristiky plyne, že jeho nositel není zodpovědný podřizovat svá rozhodnutí příkazům jiných subjektů. Mezi důležitá práva a povinnosti členů zastupitelstva lze zařadit například právo hlasovat v zastupitelstvu, právo (a povinnost) účastnit se zasedání zastupitelstva nebo právo volit a být volen do orgánů kraje – pouze člen zastupitelstva může být zvolen hejtmánem, náměstkem hejtmána, členem rady nebo předsedou výboru. A pouze členové zastupitelstva mohou v těchto volbách volit. Jen členové zastupitelstva volí členy výboru. Na druhou stranu je potřeba zdůraznit, že jednotliví zastupitelé nejsou ale povinni volit a účastnit se voleb jako kandidáti.

Členové zastupitelstva mají právo podávat návrhy zastupitelstvu, radě, výborům a komisím. Dále pak právo na informace (včetně práva na interpelaci) – každý z členů zastupitelstva má právo vznášet dotazy na radu, její členy, předsedy výborů, na statutární orgány organizací, jejichž zakladatelem je kraj, a na vedoucí příspěvkových organizací a organizačních složek, které kraj založil nebo zřídil. Dále člen zastupitelstva má právo požadovat informace ve věcech souvisejících s výkonem jejich funkce od zaměstnanců krajského úřadu a právnických osob zřízených krajem.

Mezi důležité povinnosti členů zastupitelstva lze přičíst povinnost sdělit střet zájmů – každý z členů zastupitelstva se složením slibu zavázal, že bude chránit zájmy kraje a jeho občanů. Může tak dojít ke střetu zájmů kraje a jeho občanů a zájmů toho kterého člena zastupitelstva, osoby jemu blízké nebo osoby, kterou zastupuje na základě plné moci. Jediným opatřením, které může tomuto zabránit, je povinnost každého člena zastupitelstva oznámit tuto podjatost před zahájením konkrétního zasedání. V neposlední řadě pak povinnost hájit zájmy občanů kraje – tato povinnost je velmi těžko definovatelná a exaktně uchopitelná. Každé z politických uskupení má jiný pohled na zájmy občanů a každé je také svým politickým programem vlastně utváří. Člen zastupitelstva by se měl vyhnout rozhodnutím, která jsou očividně proti zájmům občanů kraje (Cogan 2004: 134–143).

3.1.4.1 Působnost zastupitelstva kraje

Zastupitelstvo kraje rozhoduje ve věcech v samostatné působnosti a ve věcech v přenesené působnosti (tam ale stanoví-li tak výslovně zákon). Působností zastupitelstva kraje se tak rozumí okruh všech úkonů, jejichž výkon je mu svěřený. Zastupitelstvu při plnění těchto úkolů slouží zákonný rámec nástrojů, které jsou označovány jako pravomoci.

V rámci samostatné působnosti zastupitelstva je tomuto vyhrazeno (to znamená, že nemůže výkonem rozhodnutí pověřit jiný orgán) například předkládat návrhy zákonů Poslanecké sněmovně – v tomto případě reprezentuje zastupitelstvo kraje při projednávání v Parlamentu jeho člen, který byl k tomuto jednání zvlášť pověřen.

Dále má zastupitelstvo právo předkládat návrhy Ústavnímu soudu na zrušení podzákonných právních předpisů – v tomto případě, pokud zastupitelstvo nepověří jednáním žádného ze svých členů, pak je reprezentováno při projednávání návrhu před Ústavním soudem hejtmanem. Je připuštěna i možnost, že zastupitelstvo bude zastupováno advokátem.

Zastupitelstvo schvaluje rozpočet a závěrečný účet kraje – zde platí, že návrhy obou dokumentů musejí být zpřístupněny alespoň 15 dní před jejich projednávání v zastupitelstvu. U něj se mají k oběma právo ústně (nebo i písemnou formou) vyjádřit i občané. Závěrečný účet musí být potom zastupitelstvem odsouhlasen. Je připuštěna i

možnost jeho odsouhlasení s připomínkami a to v případě, že existují výhrady k hospodaření územního samosprávného celku.

Zastupitelstvo volí hejtmana, náměstka (náměstky) hejtmana a další členy rady a odvolává je z funkce, zřizuje a ruší výbory, volí jejich předsedy i další členy a odvolává je.

Zastupitelstvo má právo rozhodovat o zrušení usnesení rady, jehož výkon hejtman pozastavil. V kompetenci zastupitelstva je zrušit rozhodnutí učiněné radou z důvodu protiprávnosti, ale také kvůli tomu, že společně s hejtmanem považuje konkrétní řešení zvolené radou za nesprávné, byť v souladu se zákonem. Tuto působnost nelze aplikovat na rozhodování v přenesené působnosti.

Zastupitelstvo má právo vymezit i další pravomoci v samostatné působnosti s výjimkou pravomocí vymezených radě. Mezi důležité pravomoci zastupitelstva patří stále ještě například koordinování rozvoje kraje, schvalování programu rozvoje územního obvodu kraje a koncepce cestovního ruchu, zřizování a rušení příspěvkových organizací, rozhodování o založení a rušení právnických osob, schvalování jejich zakladatelských listin. Zastupitelstvo dále může například delegovat zástupce kraje na valné hromady obchodních společností, ve kterých má kraj majetkovou účast (zde jsou ale potom výjimkou společnosti, ve kterých je kraj jediným akcionářem nebo společníkem). V kompetenci zastupitelstva je i stanovení počtu uvolněných členů rady, jakož i funkcí, pro které budou členové zastupitelstva uvolněni. V návaznosti na toto pak zastupitelstvo stanovuje výši odměn neuvolněným členům zastupitelstva. Zastupitelstvo také rozhoduje o poskytnutí darů podle zvláštního zákona nad 100 000 Kč jedné osobě během kalendářního roku. Zastupitelstvo také poskytuje dotace osobám působícím na území daného kraje v oblasti mládeže, sportu a tělovýchovy, sociálních služeb, kultury, protidrogových aktivit aj. v hodnotě nad 200 000 Kč jedné osobě v kalendářním roce (Zákon č. 129/2000 Sb. §35 a §36; Koudelka 2007: 299–304).

Zastupitelstvo je jako celek usnášeníschopné, pokud je na jeho zasedání přítomná nadpoloviční většina všech členů. K platnému rozhodnutí, volbě nebo přijetí usnesení je potřebný také souhlas nadpoloviční většiny všech členů. Nestačí tedy nadpoloviční většina všech přítomných nebo hlasujících.

Zastupitelstvo se schází podle potřeby, nejméně to ale musí být jednou za tři měsíce. Zasedání je svoláváno hejtmánem, který jej také zpravidla řídí jako předsedající. Pokud by došlo k situaci, že na začátku zasedání zastupitelstva by nebylo zastupitelstvo schopné usnášení, dojde k přerušení zasedání předsedajícím a do 15 dnů se musí konat zasedání znovu. Zasedání zastupitelstva je vždy veřejné a přístupné občanům. Návrh pořadu jednání a jeho časový průběh předkládá rada. Právo předkládat návrhy, které by měly být zařazeny do programu jednání, mají členové zastupitelstva, rada a ředitel krajského úřadu. Jednáním řádem může být ale tento výčet rozšířen. Právo předkládat návrhy k jednání mají i občané kraje, jejich písemný návrh tématu musí potom obsahovat nejméně 1000 podpisů.

Zastupitelstvo má v každém kraji svůj vlastní jednací řád. V něm musí dodržet zákonné skutečnosti, které upravují jednání zastupitelstva a jeho výborů, má ale možnost si jej do značné míry přizpůsobit ke konkrétním potřebám – například upravit povinnosti předsedajícího nebo tvorbu volebního výboru apod.

O každém jednání zastupitelstva musí být vyhotoven zápis. Ten musí být opatřen podpisem hejtmana a určených ověřovatelů. Důležitými součástmi zápisu jsou průběh a výsledek hlasování a přijatá usnesení. Každý zápis z jednání musí být zpřístupněn na krajském úřadě k nahlédnutí. Každému musí být na jeho žádost umožněno do zápisu ze zasedání zastupitelstva kraje umožněno nahlédnout.

3.1.5 Rada kraje

Rada je výkonným orgánem kraje v oblasti samostatné působnosti. Rada kraje za výkon své působnosti odpovídá krajskému zastupitelstvu. Rada má ze zákona nárok na rozhodování ve věcech v přenesené působnosti, pouze ale stanoví-li tak zákon (Zákon č. 129/2000 Sb. §57).

Rada nemá ve všech krajích stejný počet členů. Ten je odvozený od počtu obyvatel daného kraje. V krajích do 600 000 obyvatel je to 9 členů a v krajích nad 600 000 obyvatel potom 11 členů. Radu kraje tvoří hejtmán, zástupce (nebo zástupci) hejtmana a ostatní členové.

Rada je volena i odvolávána zastupitelstvem. I v tomto případě je uplatňováno pravidlo o nutnosti souhlasu většiny všech členů zastupitelstva. Při volbě rady kraje může být buď hlasováno o radě jako celku, nebo o jednotlivých jejích členech zvlášť.

Rudolf Cogan k volbě rady připomíná: „O složení rady rozhodují členové zastupitelstva, podle dikce zákona děje se tak volbou. Ve skutečnosti se o obsazení rady rozhoduje v rámci tzv. povolebních vyjednávání, ty vedou k eliminaci zastoupení některých politických stran v radě tvorbou tzv. koalic. Legitimita rady je tak oslabena, což je v rozporu s jejím zákonem stanoveným významem. (...) Stav, kdy zastoupení v radě je omezeno na mírnou většinu v zastupitelstvu, nemá racionální odůvodnění. Nelze tedy bez výhrad přijímat redukci práva rozhodovat v radě na zlomky zástupců zastupitelstva. Je tedy namístě uvažovat o cestách, které umožní poměrné zastoupení.“ (Cogan 2004: 182–184).

Existují dvě možnosti odvolání rady – pokud je odvolána jako celek, na funkci hejtmana a jeho náměstků to nemá vliv (ti pak nejsou z titulu funkce členy rady), anebo zastupitelstvo může odvolat i tyto členy rady tak, že odvolá zároveň radu, hejtmana a jeho náměstky. Členové rady mohou být pro vykonávání této funkce zastupitelstvem kraje uvolněni.

Schůze rady jsou svolávány hejtmanem a konají se podle potřeby. Tyto schůze mají neveřejný charakter, může k nim být přizván i další člen zastupitelstva nebo jiná osoba kvůli některému z projednávaných bodů. I když je schůze rady neveřejná, tak není tajná, z toho důvodu musí být zpřístupněny podklady týkající se jejího jednání a to na základě zákona o svobodném přístupu k informacím. K platnému usnesení, volbě nebo rozhodnutí je potřeba souhlasu nadpoloviční většiny všech členů rady.

Dojde-li během funkčního období k poklesu členů rady tak, že už není schopná usnášení a na nejbližším zasedání zastupitelstva není počet členů rady doplněn tak, aby již usnášení schopná byla, vykonává v tomto mezidobí působnost rady zastupitelstvo.

3.1.5.1 Působnost rady kraje

Rada rozhoduje v samostatné působnosti s výjimkou věcí vyhrazených zastupitelstvu. Pokud zákon stanoví, že určitá věc patří do rozhodování rady výlučně, je rada vyhrazena k tomuto rozhodování.

Do působností vyhrazených radě patří připravovat návrhy pro jednání zastupitelstva zabezpečovat plnění jím přijatých usnesení. Dále zabezpečovat hospodaření podle schváleného rozpočtu a provádět rozpočtová opatření v rozsahu

svěřeném zastupitelstvem. Rada stanovuje počet zaměstnanců kraje zařazených do krajského úřadu, do zvláštních orgánů kraje, organizačních složek kraje a objem prostředků na platy těchto zaměstnanců.

Na návrh ředitele krajského úřadu jmenuje a odvolává vedoucí odborů krajského úřadu, rozhoduje o platech vedoucích odborů. Jmenování nebo odvolávání vedoucích odborů je bez návrhu ředitele krajského úřadu neplatné.

Rada kraje zřizuje a ruší komise rady a jmenuje a odvolává jejich předsedy a ostatní členy. Dále ukládá krajskému úřadu úkoly v oblasti samostatné působnosti a kontroluje jejich plnění. Přezkoumává na základě podnětů občanů a právnických osob opatření přijatá krajským úřadem v samostatné působnosti. Projednává a řeší návrhy, připomínky a podněty předložené jí obcemi a právnickými osobami z území kraje, členy zastupitelstva nebo komisemi rady a stanovuje pravidla pro přijímání a vyřizování petic a stížností.

Rada kraje vykonává zakladatelské a zřizovací funkce ve vztahu k právnickým osobám a organizačním složkám kraje. Zejména se to týká jmenování jejich ředitelů a stanovení jejich platů a odměn. Jmenování ředitele školy nebo školského zařízení zřízených krajem je možné jen na základě výsledků konkurzního řízení. K tomu projednává jednou ročně zprávu o činnosti a plnění úkolů svých právnických osob a organizačních složek a přijímá opatření k nápravě neuspokojivého stavu. (Zákon č. 129/2000 Sb. §59; Koudelka 2007: 311–312).

Rada kraje má i jiné působnosti. Rozhoduje o poskytování dotací občanským sdružením, humanitárním organizacím a jiným právnickým a fyzickým osobám působících v oblasti mládeže, sportu, sociálních služeb, podpory rodiny, požární ochrany, kultury, vzdělání, vědy, zdravotnictví, protidrogových aktivit, prevence kriminality, ochrany zvířat a životního prostředí. Tyto dotace nesmí převýšit 200 000 Kč jedné organizaci v kalendářním roce. Rozhoduje i o poskytování věcných a finančních darů do 100 000 Kč v jednotlivých případech. Rada dále zabezpečuje rozhodování v ostatních záležitostech samostatné působnosti kraje, pokud nejsou zákonem vyhrazeny zastupitelstvu, nebo pokud si je zastupitelstvo nevyhradilo samo (Zákon č. 129/2000 Sb. §59; Koudelka 2007: 312–313).

3.1.6 Hejtman

Hejtman zastupuje kraj navenek. Má tak výsadní postavení při jednání kraje směrem ven a významné pravomoci a kompetence má i ve vnitřních záležitostech kraje. Nemá však postavení statutárního orgánu, a proto úkony, které vyžadují schválení od zastupitelstva, nebo rady, může učinit až po tom, co mu je příslušné orgány schválí. V opačném případě jsou takové úkony od počátku neplatné. Hejtman i jeho náměstci jsou voleny zastupitelstvem z řad jeho členů. Důležitým faktorem je, že hejtman i jeho náměstci musí mít občanství ČR. Hejtman je odpovědný za způsob výkonu své funkce, zastupitelstvu a rada mu může ukládat úkony, ty ale musí být v rozsahu jeho působnosti.

Do působnosti hejtmana patří to, že společně s náměstkem hejtmana podepisuje právní předpisy kraje. Toto má v zásadě formální charakter, jako potvrzení formální správnosti podepisovaného textu právního předpisu s tím, jak byl přijat přijímacím orgánem.

Potom, co dostane souhlas ministra vnitra, jmenuje a odvolává ředitele krajského úřadu (podle zákona o úřednicích územních samosprávných celků), stanoví mu plat a ukládá mu úkoly. Bez souhlasu ministra vnitra je jmenování nebo odvolání neplatné. Hejtman také na základě zmocnění v zákoně zřizuje pro výkon přenesené působnosti zvláštní orgány. Ty pak nejsou součástí krajského úřadu a jejich činnost je financována z krajského rozpočtu.

Také odpovídá za včasné objednání přezkoumání hospodaření kraje za uplynulý kalendářní rok, za informování veřejnosti o činnosti kraje a zajišťuje ochranu utajovaných informací.

Hejtman zajišťuje výkon dalších úkonů svěřených mu v samostatné nebo přenesené působnosti, pokud jsou mu přiděleny zastupitelstvem, radou nebo stanoví-li tak zákon. Například může žádat náčelníka Generálního štábu o nasazení armády k záchranným pracím atd. Také svolává a řídí zasedání zastupitelstva a rady a má v kompetenci pozastavit výkon usnesení rady v samostatné působnosti, považuje-li ho za nesprávný. Danou věc pak předloží při nejbližším jednání zastupitelstva (Zákon č. 129/2000 Sb. §61; Koudelka 2007: 314–315).

Dojde-li k situaci, že hejtman skončí výkon své funkce, zastupuje jej náměstek. Pokud náměstek skončí spolu s hejtmanem, tak zastupitelstvo pověří výkonem funkce hejtmana některého z členů rady. Dosavadní hejtman pracuje v prozatímním výkonu funkce až do zvolení nového hejtmana, jelikož je členem nově zvoleného zastupitelstva.

3.1.7 Krajský úřad

Krajský úřad se vnitřně dělí na odbory a ty pak na komise. Personální strukturu krajského úřadu tvoří ředitel a zaměstnanci kraje zařazení do krajského úřadu. Krajský úřad Plzeňského kraje se člení na 17 odborů (Plzeňský kraj, krajský úřad).

Ředitel krajského úřadu je zaměstnancem kraje a za výkon své funkce je odpovědný hejtmanovi. Plní úkoly, které mu uloží zastupitelstvo, rada, hejtman nebo zákon. Z povahy své funkce se musí vzdát výkonu všech jiných funkcí spojených s politickými stranami a politickými hnutími. Dále nesmí být členem zastupitelstva územně samosprávného celku, poslancem ani senátorem. Naproti tomu má ze zákona právo navštěvovat schůze zastupitelstva a rady kraje. Na těchto schůzích má poradní hlas (Zákon č. 129/2000 Sb. §69).

Krajský úřad je vykonavatelem přenesené působnosti s výjimkou úkolů, jejichž řešení ze zákona náleží zastupitelstvu nebo zvláštnímu orgánu. Krajský úřad dále vykonává úkoly v samostatné působnosti, které mu uloží zastupitelstvo a napomáhá činnosti výboru a komisí

Činnosti stanovené prováděcím právním předpisem mohou zaměstnanci krajského úřadu vykonávat po prokázání zvláštní odborné způsobilosti. Tuto zkoušku musí zaměstnanci složit nejpozději do 18 měsíců od vzniku pracovního poměru ke kraji. Zvláštní odbornou způsobilostí je myšlena znalost právních předpisů upravujících příslušný okruh činností a prokázání schopnosti jejich aplikace (Zákon č. 129/2000 Sb. §72).

Zákon neurčuje přesný počet úředníků krajského úřadu vzhledem k velikosti kraje. Celkový počet zaměstnanců je odvislý od rozhodnutí rady kraje. O zařazení zaměstnanců do jednotlivých útvarů rozhoduje ředitel krajského úřadu (Cogan 2004: 239)

3.1.8 Orgány zastupitelstva a rady

Zastupitelstvo kraje má právo zřizovat výbory. Ty mají iniciativní a kontrolní úlohu. Předsedou každého výboru je vždy člen zastupitelstva. Počet členů výborů je z důvodu hlasování vždy lichý a jejich schůze jsou konány dle potřeby. Je na rozhodnutí každého zastupitelstva příslušného kraje, kolik výborů bude zřízeno, vždy má ale zastupitelstvo povinnost zřídit výbor finanční, kontrolní a výbor pro výchovu vzdělávání a zaměstnanost. Dále pokud podle posledního sčítání lidu žije v daném kraji alespoň 10% menšina hlásící se k jiné národnosti než české, má zastupitelstvo povinnost zřídit i výbor pro národnostní menšiny (Zákon č. 129/2000 Sb. §77 a §78).

Rada kraje zřizuje jako své iniciativní a poradní orgány komise. Ty za svou činnost odpovídají výhradně radě a usnází se většinou hlasů všech jejích členů (Zákon č. 129/2000 Sb. §80).

3.1.9 Působnost územních samosprávných celků

Působností územního samosprávného celku se v nejširším smyslu slova rozumí souhrn všech úkolů, které má územní samosprávný celek ve své kompetenci vykonávat. Pravomocí se potom rozumí soubor všech prostředků práva, jejichž prostřednictvím může územně samosprávný celek úkoly vyplývající z jeho působnosti vykonávat. U územně samosprávných celků můžeme odlišit dva okruhy působností. Prvním je působnost samostatná, kde dochází k realizaci práva na samostatné spravování vlastních záležitostí, tedy územní samosprávu. Druhou je působnost přenesená, kdy územně samosprávný celek plní povinnost zajistit výkon státní správy, která na něj byla prostřednictvím zvláštních zákonů přenesena od státu (Kuš, Vavrochová 2012: 40).

Při výkonu samostatné působnosti je kraj povinen řídit se pouze právním řádem, není vázán jinými akty státu jako například metodickými pokyny, usneseními nebo směrnici, ty mají pouze doporučující charakter.

Do samostatné působnosti patří pravomoci, které jsou vyhrazeny zastupitelstvu a radě kraje. Kraj má v samostatné působnosti povinnost dbát o komplexní územní rozvoj, pečovat po sociální stránce o své občany a zajistit jim zdravé životní podmínky, zlepšovat dopravní obslužnost, celkový kulturní rozvoj, ochraňovat veřejný pořádek, atd. (Zákon č. 129/2000 Sb. §14).

Při výkonu samostatné působnosti má kraj povinnost spolupracovat s obcemi. Nesmí však zasahovat do oblastí jejich samostatné působnosti. Kraj musí ze zákona záměry svého rozvoje vždy konzultovat s příslušnými orgány obcí, jichž se dotýkají (Zákon č. 129/2000 Sb. §14). Do samostatné působnosti krajů lze dále zahrnout zřizování středních škol, speciálních základních škol, krajských zařízení a ústavů sociální péče, zařízení zdravotnické péče, plánování odpadového hospodářství aj.

Kraje mají možnost ve výkonu své samostatné působnosti spolupracovat. Mohou tak učinit na základě smlouvy nebo zakládáním právnických osob. Dále mají kraje ze zákona dovoleno navazovat spolupráci v rámci samostatné působnosti s územními samosprávnými celky jiných států a utvářet regionální uskupení se zahraničními partnery (Zákon č. 129/2000 Sb. §24 a §28).

Přenesenou působností krajů se rozumí to, že kraj vykonává na svém území státní správu ve věcech, které stanoví zákon. Stát pak na plnění úkonů v přenesené působnosti finančně přispívá. Kraje v přenesené působnosti vydávají také nařízení jako právní předpisy kraje. Při vydávání těchto nařízení se kraj řídí zákony a jinými právními předpisy (Cogan 2004: 94).

3.2 Volební systémy v ČR

V ČR je na základě Ústavy preferován princip zastupitelské demokracie. Podle tohoto principu tak lid vykonává státní moc prostřednictvím svých přímo nebo nepřímo volených zástupců (Wintr 2006: 30). Blanka Říchová potom volby definuje jako „časově a místně sladěný, v základních otázkách právně upravená proces ustavování zastupitelských sborů jako kolegiálních představitelů suverenity nebo samosprávy těch, kteří je ustavují“. Toto ustavení probíhá na základě výběru z více uchazečů, kteří musí splnit předem stanovená kritéria (Říchová 2012: 131).

Volební systémy lze rozdělit do dvou základních skupin – na většinové a proporcionální. Podle většinového volebního principu existuje tolik volebních obvodů, kolik je voleno mandátů. Kandidát, který pak dosáhne většiny hlasů, jejíž stanovení je předem určeno, získá v daném volebním obvodu mandát. Podle principu poměrného zastoupení naopak voliči vybírají mezi kandidátními listinami jednotlivých stran, hnutí nebo koalic. Aby byla kandidátní listina úspěšná, musí získat více hlasů, než je volební

klauzule. Potom je počet získaných hlasů přepočten podle určité metody na počet mandátů. Na tomto základě v proporčních volebních systémech lze rozlišit pět komponentů, kterými lze popsat charakter voleb. Jsou jimi volební obvod, forma kandidatury, struktura hlasu, volební klauzule a volební formule (Čmejrek et al. 2010: 54).

Ve zkoumání volebního obvodu je podstatné zaměřit se na jeho velikost. Ta se neměří jeho geografickou rozlohou, ani počtem obyvatel, nýbrž počtem mandátů, které z konkrétního obvodu vzejdou. Například vyšší samosprávné celky – kraje jsou volebními obvody jak u voleb do poslanecké sněmovny, tak i do krajských zastupitelstev. Přestože se jedná o totožné území i soubor voličů, tak se z hlediska velikosti jako volební obvody liší. Ve volbách do krajských zastupitelstev se totiž v kraji rozděluje podle jeho velikosti 45 – 65 mandátů, ale ve volbách do poslanecké sněmovny se dělí 200 mandátů do 14 krajů. Počet mandátů připadajících na jeden kraj je tak podstatně nižší (Čmejrek et al. 2010: 54–55).

Dalším komponentem je forma kandidatury. Pro účely proporčních voleb má kandidatura listinnou formu, což znamená, že voliči se rozhodují na základě výběru mezi jednotlivými kandidátkami. Reálně je ve hře méně mandátů, než kolik existuje kandidátů. Proto je významným faktorem pořadí uchazečů na listině. Kandidátní listiny lze rozdělit na 3 typy: přísně vázané, vázané a volné. Na přísně vázané kandidátní listině je pevně stanoveno pořadí kandidátů, které volič nemůže ovlivnit. Na vázané listině je také stanoveno pořadí kandidátů, ale voliči mohou rozdělovat preferenční hlasy, a tím toto pořadí měnit. U otevřených kandidátních listin vybírá volič jednotlivé kandidáty napříč kandidátními listinami, čímž vystupuje do popředí personalizace volby (Čmejrek et al. 2010: 55–56).

Struktura hlasu je úzce propojena s formou kandidatury. Obecně strukturu hlasu v našem politickém prostředí rozlišujeme na hlas jediný a hlas vícenásobný. S využitím jediného hlasu se lze setkat u personální kandidatury v jednomandátových volebních obvodech (v ČR se jedná např. o volby do senátu) a ve vícemandátových volebních obvodech s přísně vázanými kandidátními listinami. V systému poměrného zastoupení s vázanými kandidátními listinami se uplatňuje hlas pro kandidátní listinu a navíc tzv. preferenční hlasy. Vícenásobný hlas se vztahuje k otevřeným kandidátním listinám. Zde

má volič k dispozici tolik hlasů, kolik se v daném volebním obvodu volí mandátů (Čmejrek et al. 2010: 56–57).

Volební klauzule je také označována jako uzavírací klauzule a je typickým znakem proporcionálních volebních systémů. Jedná se o stanovený práh počtu hlasů, který musí každá strana překonat, aby se mohla podílet na rozdělování mandátů. Volební klauzule brání nadměrnému tříštění politických stran zastoupených ve voleném orgánu. Strany, které ve volbách nepřekročí zákonem definované procento hlasů, uzavírací klauzuli, nejsou vpuštěny do skrutinia k rozdělování mandátů. Zpravidla bývá tato klauzule definována procentem získaných hlasů v rámci volebního obvodu. Výše volební klauzule je ve volbách do zastupitelstev krajů 5 %. Ve volbách do poslanecké sněmovny se zvyšuje pro koalice úměrně podle počtu jejich členů, což ale neplatí pro koalice v krajských volbách (Lebeda 2008: 116–120).

Volební formule je přepočít, podle něhož se převádí získané hlasy ve volbách na mandáty. Volební formule lze také rozlišit na většinové a proporcionální. Většinové volební formule se uplatňují v jednomandátových volebních obvodech. Ve vícemandátových volebních obvodech se aplikují proporcionální volební formule (volby do zastupitelstev obcí a krajů, do PS PČR a do EP). V proporcionálních volebních systémech lze rozlišit mezi volebními kvótami a volebními děliteli. Volební kvóty v podstatě znamenají počet hlasů potřebných pro získání mandátu. V praxi to znamená, že kolikrát lze volební kvótou vydělit počet hlasů získaných kandidátní listinou, tolik mandátů jí připadne. Volební dělitele fungují na principu toho, že volební zisky stran se postupně dělí určenou řadou dělitelů. Podíly, které z tohoto dělení vzejdou, se pak řadí podle velikosti a mandáty připadnou stranám, z jejichž volebních výsledků vzešly největší podíly. Jednotlivé formule založené na dělitelích se liší v posloupnosti dělitelů. V českém prostředí se nejvíce používá d'Hondtova volební formule pro volby do poslanecké sněmovny, zastupitelstev obcí a do Evropského parlamentu. Tato formule vychází z posloupnosti 1, 2, 3, ..., n; kdy n označuje počet mandátů. Imperialiho formule je definována posloupností 2, 3, 4, ..., n+1. Sain-Laguë je určen řadou 1, 3, 5, ..., 2n-1. Každý z těchto dělitelů jinak určuje proporcionalitu voleb a obecně platí, že čím větší je první dělitel, tím více jsou zvýhodněny silné strany. Menší vzdálenosti mezi jednotlivými děliteli přispívají k nadreprezentaci silných stran, větší vzdálenosti dělitelů posilují proporcionalitu voleb a zvyšují šance na úspěch pro

menší strany. Strany mají nárok obsadit tolik mandátů, kolik jejich podílů bylo získáno ve volbách (Čmejrek et al. 2010: 58–59).

3.3 Krajský volební systém v ČR

Systém krajských voleb je upraven zákonem č. 130/2000 Sb. o volbách do zastupitelstev krajů a o změně některých zákonů. Volby probíhají jednou za 4 roky a jsou uskutečňovány na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, podle zásad poměrného zastoupení. Volby do zastupitelstev krajů jsou vyhlašovány prezidentem republiky.

Právo volit do krajských zastupitelstev vzniká za určitých podmínek. Volič musí být občanem ČR, který minimálně v den voleb dovršil věk 18 let a je přihlášen k trvalému pobytu v obci, která spadá do územního obvodu příslušného kraje. Zákon vymezuje několik překážek, které brání v uplatnění voličského práva do zastupitelstev krajů. Těmi jsou: zákonem stanovené omezení osobní svobody na základě výkonu trestu odnětí svobody, zbavení způsobilosti k právním úkonům, zákonem stanovené omezení osobní svobody z důvodu ochrany zdraví obyvatel a výkon základní nebo náhradní vojenské služby, vyžaduje-li to bezpečnost státu (Zákon č. 130/2000 Sb., §4). Právo být volen do zastupitelstva krajů má každý volič, u kterého prokazatelně neexistuje překážka ve výkonu volebního práva.

Do zastupitelstev krajů je voleno 45, 55 nebo 65 zastupitelů podle velikosti daného kraje. Volby probíhají ve všech 13 krajích a v Hlavním městě Praze. Volí se podle zásad poměrného zastoupení a území daného kraje tvoří jeden volební obvod. Politickým stranám nebo koalicím, které ve volbách dosáhnou více než 5 % hlasů, jsou přidělovány mandáty pomocí modifikované d'Hondtovy metody volebního dělitele, podle níž se počty hlasů postupně dělí číselnou řadou 1,42; 2; 3; 4; 5... Tato modifikace metody znevýhodňuje menší strany (Wintr 2006: 36) a posouvá tuto metodu blíže metodě Imperiali, která je výhodnější pro voličsky úspěšné strany (Šaradín 2008: 26). Taková úprava volební metody je specifická v politickém prostředí ČR. Původně byla včleněna do novely volebního zákona pro volby do poslanecké sněmovny. Ta byla v roce 2000 schválena parlamentem, ale ústavní soud v lednu 2001 zrušil některá její

ustanovení, mezi nimi i způsob přepočtu získaných hlasů na mandáty. Upravená d'Hondtova metoda se tak používá pouze u voleb zastupitelstva kraje.

Každý volič má možnost v krajských volbách udělit 4 preferenční hlasy na vybrané kandidátce. Na změnu pořadí na kandidátce má konkrétní kandidát nárok při získání 10 % preferenčních hlasů z celkového počtu hlasů který byl udělen politické straně. Dosáhne-li tohoto výsledku více kandidátů, rozhodne o pořadí mezi nimi počet obdržovaných preferenčních hlasů. Jednotlivé kandidátní listiny politických stran, hnutí a koalic mohou obsahovat maximálně o pět kandidátů víc, než je počet volených mandátů do daného zastupitelstva kraje (Čmejrek et al. 2010: 56–59).

3.4 Teorie voleb druhého řádu

Původně byla teorie voleb druhého řádu vytvořena na základě prvních přímých voleb do EP, které proběhly v roce 1979. Dále byla tato teorie rozpracována postupem času s každými dalšími volbami a v moderním pojetí je aplikována na všechny volební akty, kterým se nepřisuzuje zásadní míra významnosti. V prostředí ČR do této kategorie řadíme volby do obecních a krajských zastupitelstev, Senátu, volby do EP a případná celostátní referenda (Šaradín 2008: 11).

Zpravidla je této druhořadosti voleb poplatný i přístup k nim. Politické strany a hnutí nevynakládají tak vysoké částky na kampaně ve srovnání např. s volbami do poslanecké sněmovny a ani zájem voličů není až v takové výši. I přes tyto aspekty mají volby druhého řádu svůj nezpochybnitelný význam.

U tohoto druhu voleb lze zaznamenat i mírně odlišný způsob chování voličů než u voleb prvního řádu. Koncept tohoto odlišného voličského chování spolu s celkovým modelem zkoumání jednotlivých druhů voleb přinesli jako první už v roce 1980 (tedy jeden rok po prvních volbách do EP) Karl Heinz Reif a Hermann Schmitt. Ve své práci rozdělili dva typy voleb na základě významu, který jim přisuzovali, na volby prvního řádu – first-order elections (FOE) a volby druhého řádu – second-order elections (SOE). Autoři přistoupili k dělení voleb na tyto dvě skupiny na základě důležitosti, kterou jim přisuzují voliči. Jako příklady voleb prvního řádu uvádějí například volby do parlamentů nebo prezidentské volby. Na opačné straně spektra důležitosti mezi volby druhého řádu řadí autoři obecní volby, oblastní druhy voleb atd. Nižší voličský zájem

SOE je pak přisuzován tomu, že voliči nemají pocit, že mohou v těchto volbách ovlivnit velká témata, tak jako je tomu na národní úrovni, při rozhodování o složení zákonodárního sboru (Reif, Schmitt 1980: 8–9).

Ve své práci dále autoři rozvádějí hlavní charakteristické dimenze pro volby druhého řádu. Ty poskládali dohromady na základě vyhodnocování prvků, které jsou podle nich typické v obecních a regionálních volbách a dají se aplikovat i na volby do Evropského parlamentu:

1. Dimenze „méně je v sázce“ (The Less-at-stake Dimension). Toto je nejvíce významná dimenze pro volby druhého řádu. Tato dimenze je charakteristická nižší mírou účasti. Tím, že je méně v sázce, se i méně voličů odhodlá k volbám přijít. Formát SOE může přinést úspěch také menším stranám. Voliči ve FOE volí většinou raději zavedené silné strany, protože cítí, že když svůj hlas dají některé z malých nebo nových stran, nebude mít takovou sílu. Oproti tomu v SOE se nemusí bát riskovat a mohou si dovolit hlasovat pro některou z menších nebo nových stran. Dalšími typickými znaky v SOE je to, že se ve větší míře vyskytují neplatné hlasovací lístky a dále je zde, podle autorů, charakteristická menší míra úspěšnosti stran, které mají zastoupení ve vládě (Reif, Schmitt 1980: 8–9).
2. Dimenze specifického prostoru (The Specific-arena Dimension). Další dimenzí je charakter prostoru, ve kterém se takovéto volby odehrávají. Z první dimenze platí, že je méně v sázce, ale něco přece jen v sázce je. Jsou oblasti, kdy z SOE jsou ustavovány regionální vlády a tak podobně. Vždy je potřeba v konkrétním čase zhodnotit specifické politické, ekonomické a institucionální podmínky v daném politickém prostoru (Reif, Schmitt 1980: 10–11).
3. Institucionálně-procedurální dimenze (The Institutional-procedural Dimension). Tato dimenze je založena na faktu, že institucionální a procedurální nastavení voleb prvního a druhého řádu se v daném politickém prostoru často liší. Autoři vycházejí z toho, že čím více jsou volební procedury na lokální úrovni rozdílné od tradičních postupů na národní úrovni, tím nižší je volební účast. Z toho, že v SOE existuje

zpravidla více volebních obvodů a je zde možnost udělovat preferenční hlasy zase vyplývá, že obecně lze chápat SOE jako regionalizované a personalizované (Reif, Schmitt 1980: 12–13).

4. Dimenze volebních kampaní (The Campaign Dimension). Aby byly politické strany úspěšné ve volbách druhého řádu, musí na kampaně vynaložit mnohem více úsilí a peněz. Podle autorů totiž, když se vede kampaň na úrovni například parlamentních voleb, tak je mnohem snazší přitáhnout si pozornost voličů, protože média zaměřená na politickou situaci, se politickým kampaním neustále věnují. Oproti tomu při druhořadých volbách musí programy jednotlivých kampaní bojovat neustále o pozornost s událostmi na hlavní politické scéně a jsou proto méně na očích. Kampaně proto musí být okázalejší, aby zaujaly (Reif, Schmitt 1980: 13–14).
5. Dimenze změny v hlavní politické oblasti (The Main-arena Political Change Dimension). Podle autorů je nutné sledovat změny ve stranických preferencích, pokud chceme vysvětlovat a popisovat volby do EP, nebo jiné druhořadé volby, musí být tyto změny brány na zřetel pro lepší zhodnocení vztahu mezi volbami prvního a druhého řádu, je zapotřebí sledovat tyto změny ve všech státech, ve kterých se evropské volby již uskutečnily (Reif, Schmitt 1980: 14).
6. Dimenze sociální a kulturní změny (The Social and Cultural Change Dimension). Změna v sociální struktuře nebo v kulturních vzorcích dané země, má zásadní vliv na všechny druhy voleb, ať už jsou prvního nebo druhého řádu. Politické strany jsou často založené na socio-ekonomických nebo kulturních uspořádáních, ze kterých vycházejí. Změny v těchto uspořádáních mění i voličskou základnu stran, pokud ty samotné se nedokážou nadešlým změnám přizpůsobit. Například pokud v některé zemi či oblasti dojde k určitým ekologickým výkyvům, zpravidla posílí strany dávající na ekologii velký zřetel. Dalším příkladem může být úbytek zemědělské síly v určité oblasti a s tím spojený úpadek tamějších stran se silným agrárním programem (Reif, Schmitt 1980: 15).

Pavel Šaradín z těchto hypotéz Reifa a Schmitta uvádí osm základních znaků, které jsou typické pro volby druhého řádu: Je v nich menší míra volební účasti, malé a nové strany mají větší šanci na úspěch, objevuje se zde vyšší procento odevzdaných neplatných hlasů, vládní strany zaznamenávají nižší voličskou podporu, větší roli zde hrají osobnosti než politické strany, nepřekračují národní hranice, čím více se volební pravidla odchyľují od národní tradice, tím nižší je volební účast. Role kampaní je důležitější, než v případě voleb prvního řádu, protože volbám druhého řádu věnují menší pozornost voliči i média. Tyto kampaně bojují o pozornost s jinými politickými tématy (Šaradín 2008: 32–33).

Volby druhé řádu bývají označovány jako ověřovací volby. To znamená, že z určitého cyklického vzorce lze odvodit, že vládnoucí strany většinou ztrácejí voličskou přízeň ve volbách druhé řádu, především pokud se konají v polovině volebního období. Voliči totiž právě v nich vidí příležitost, jak se nesouhlasně vyjádřit proti stávající administrativě (Šaradín 2008: 33).

Na závěr bych ještě připojila Šaradínovu poznámku k charakteru politických kampaní před SOE. V českém prostředí, pokud vycházíme ze zkušenosti, nelze charakter kampaní před SOE paušalizovat. Záleží především na druhu těchto voleb. Ve volbách do EP převládají témata celostátní a témata FOE. Ve volbách do zastupitelstev obcí a krajů se uplatňují také témata FOE, která jsou ale přizpůsobená regionální diferenciaci a potřebám řešit lokální problémy. Proto jsou zde témata FOE omezenější a konkrétnější. Charakter jednotlivých kampaní je také ovlivňován aktuálním politickým děním, na nějž často kampaně reagují a navazují (malá důvěra ve vládu, korupční skandály nebo aktuální aféry atd.) (Šaradín 2008: 149).

3.5 Přeměna politického stranictví

Někteří současní politologové se ve svých publikacích vyjadřují o celkovém stavu demokracie v ČR. Došlo podle nich k posunu demokracie a jejímu postupnému ovlivňování nekalými praktikami jako například klientelismem, netransparentním byznysem nebo přílišným vlivem krajských kmostrů. Toto je velmi důležitá pasáž pohledu na fungování demokracie i vzhledem k tomu, jak se jednotlivá politická uskupení v posledních letech mění a vznikají nové strany nebo hnutí. Toto má pak za

následek změnu tradičního rozdělení politické moci a významným způsobem to ovlivňuje volby na celostátní a krajské úrovni.

Jeden z autorů, který se zabývá tzv. defektní demokracií a netransparentním byznysem je Michal Klíma. Ten zdůrazňuje, že v současných demokratických systémech dochází ke krizi legitimacy tradičních politických stran. Politické strany se stále více odlučují od společnosti a přimykají se ke státu, kde hledají finanční prostředky, které čerpají ke svému rozvoji (státní příspěvky a benefity spojené s obsazováním funkcí ve veřejné správě). Politické strany tak plní především volební funkci (Klíma 2015: 29–30). Tento model fungování má za následek snižující se tendenci stranické identifikace, dochází k postupnému uvolňování psychologických vazeb mezi voliči a stranami, klesá stranická členská základna, celý tento posun ve vnímání a fungování stran se pak děje na pozadí postupné přeměny společnosti založené na industrializaci.

Autor rozděluje tři typy přeměn politických stran, a to na základě kontextu odlišných forem a rysů.

Prvním druhem je přeměna stran ke kartelovému typu. Tento posun lze hledat především v zemích západní a severní Evropy. Zde dochází k nadměrnému propojení stran a státu a současně je ve značné míře uplatňována spolupráce napříč relevantními stranami. To vede k vytvoření určitého stranického kartelu a je potlačen princip soutěživosti. Jako následek pak zavedené strany ztrácejí legitimitu a dochází k etablování nových radikálních a protestních alternativ.

Druhý typ přeměny stran umísťuje autor do střední Evropy, kde se na pozadí přechodu od komunistické totality k demokracii deformovaly strany do podoby klientelistických organizací. Zde je charakteristické ještě užší přimknutí ke státnímu aparátu, které je ale doprovázeno netransparentním byznysem a nezdědkou kdy i organizovaným zločinem. Autor používá pojmy jako „únos“ či „uchvácení“ státu (Klíma 2015: 32). Aby pojmenoval proces působení klientelistických stran a jejich nakládání veřejnými zdroji. Pro klientelistické systémy je charakteristické oslabení právního státu, nestabilita vládnoucího systému a systémová korupce. V důsledku vzájemného odcizení společnosti a politických stran vzniká defektní demokracie.

Třetí typ přeměny politických stran se odehrává oligarchistických uskupení, tato transformace je typická ve státech východní Evropy, zde lze hovořit o největší míře propojení mezi stranami a státem. Dalším typickým znakem je, že všemocné strany zakládaly nebo je ovládly největší oligarchové. Politické strany posloužily oligarchům k rozparcelování země, celkově se jedná o jeden z nejvíce poškozených typů demokracie, pakliže jej lze k demokratickým režimům ještě vůbec počítat. Je pro něj totiž charakteristická systémová korupce, organizovaný zločin, nefunkční princip vlády a nefunkční systém brzd a protivah (Klíma 2015: 31–33).

Z tohoto členění vyplývá, že různé typy přeměn politických stran vycházejí z různých společenských podmínek. Podle autora lze s obecnou platností usoudit, že kartelizace stran představuje pro demokracii nejmenší nebezpečí, klientelizace podstatně větší a oligarchizace absolutně největší.

Pro prostor střední Evropy a potažmo ČR je určující tendence politických stran inklinovat v určité míře ke klientelismu, proto bych zde tento fenomén důsledněji rozebrala. Klientelismus stál i na počátku dvou volebních zemětřesení v letech 2010 a 2013, která postihla zavedené strany a vedla ke vzniku zcela nových politických uskupení a hnutí na elitním základě. Tato změna v dosavadním tradičním rozložení politického spektra v ČR se pak pochopitelně promítla na krajské úrovni a v krajských volbách.

Klientelizace stran vycházela i z krajských úrovní, což je patrné z toho, jak autor rozděluje postupů klientelismu:

1. „Privatizací zdola – metodou masových nákupů nájemných straníků s cílem nepřátelsky převzít jejich teritoriální organizační jednotky na místní a následně okresní a krajské úrovni, přičemž hlavními aktéry v podmínkách decentralizace státu byli krajszí bossové nebo kmoťři“
2. „kolonizací shora – uskutečňovanou subjekty s oblastí největšího byznysu s netransparentním pozadím“ (Klíma 2015: 35).

Ve státní sféře je pak klientelismus, a to i na úrovni územních samosprávných celků, reprezentován úřednictvem. Teprve po začlenění úřednictva se princip vztahu klient – klient mezi politikou a nekalým byznysem stal plně funkčním. V centru tohoto

soukolí stojí bossové či kmotři, kteří v rámci podpory stranického krytí působí na krajské i celostátní úrovni.

3.6 Teorie koalic

Samotný pojem koalice znamená sdružení minimálně 2 subjektů, které sledují společný cíl. V proporčním politickém systému nemá politická strana s nejvyšším počtem získaných mandátů jistotu, že bude moci vytvořit nadpoloviční většinu při hlasování ať už na úrovni parlamentní, krajské nebo obecní. Koaliční teorie lze aplikovat i na krajské úrovni při formování exekutivních orgánů kraje například krajských rad. V politickém systému založeném na existenci více stran je formování koalic zcela běžné.

Teorie koalic v rámci zkoumání koaličních struktur vymezuje jejich dva základní typy: minimální vítězné koalice a nadměrné koalice. Tato teorie má své kořeny v teorii her a předpokládá tedy racionální chování všech zúčastněných aktérů. Za vítěznou koalici lze označit takovou, která ve shromáždění složeném z volených zástupců získá minimálně 50% zastoupení. V tomto konceptu lze chápat minimální vítěznou koalici jako takovou, která je z hlediska své velikosti nejmenší možná a zajistí svým členům minimální nezbytnou většinu pro přijímání zákonů (Švec 2010: 189). Definici minimální vítězné koalice předložil americký politolog William H. Riker vymezením jejich podmínek: jedná se o koalici, kterou utvářejí 2 a více stran, které společně kontrolují nadpoloviční většinu postů a zároveň v ní nejsou žádní členové, jejichž hlasy nejsou pro získání nadpoloviční většiny potřebné. Koalice tedy není tvořena ani jednou nadbytečnou částí. Se ztrátou kteréhokoliv svého člena ztrácí tato koalice svoji většinu (Říchová 2000: 130). Taková definice minimální koalice popisuje pouze její velikost, proto k ní Říchová dodává ještě 4 kritéria: kritérium velikosti, kritérium počtu členů, kritérium ideologické (programové) vzdálenosti a kritérium kombinující počet koaličních partnerů a jejich ideologickou orientaci (Říchová 2000: 132–133).

Nadměrná koalice je taková, u níž lze nalézt alespoň jednoho nebo více členů – politických stran. To z tohoto typu koalice činí jistý iracionální jev, protože nadbyteční členové nepřinášejí koalici žádné výhody, protože i bez jejich hlasů by bylo možné

dosáhnout nadpoloviční většiny. Snižuje se rovněž poměr zastoupení členů jednotlivých koaličních partnerů v exekutivních orgánech. Složitější je i vyjednávání uvnitř koalice, protože se musí shodnout více partnerů. Přes toto všechno není ale tento typ koalice vůbec okrajový, a to například kvůli programovým vazbám mezi stranami nebo kvůli obavám z výsledku hlasování v případech, kdy chybí větší stranická disciplína (Říchová 2000: 133).

Dalším typem koalic mohou být menšinové vlády, kdy žádná ze zúčastněných stran nekontroluje více než 50 % mandátů. Přestože strana nedisponuje nadpoloviční většinou v legislativě, tak spoléhá na podporu dalších sil, které například umožní její vznik tím, že při rozhodujícím hlasování se nezúčastní, a tím sníží potřebné kvorum. Toto ale není na české krajské úrovni možné z hlediska zákona. Pro přijetí usnesení se musí vyslovit většina všech zástupců nikoliv jen většina přítomných (Balík 2009: 189).

V teorii koalic lze z hlediska účasti ve vládě – koalici rozlišit dva přístupy: podíl na vládě jako hlavní cíl politické soutěže (*office-seeking theory*) a prosazování politického programu jako motivace politického úsilí (*policy-seeking theory*).

Dosavadní nastíněné rozdělení typů koalic vycházelo především z jejich velikosti a počtu kontrolovaných mandátů. Nezohledňovalo ideologické zaměření jednotlivých politických stran a jejich orientaci na pravo-levém spektru. Stanislav Balík toto zohledňuje, když rozlišuje koalice z hlediska třídy, která určuje počet aktérů, kteří jsou do koalice zahrnuti (respektive počet mandátů). Dalším hlediskem je typ koalice, který vyjadřuje ideologickou zaměřenost koaličních partnerů. Pouze do třídy minimálních vítězných koalic (nejmenší počet mandátů, nejmenší počet členů) lze podle typů zařadit koalice: minimální vítěznou ideově propojenou (MVIP) a minimální vítěznou ideově nepropojenou (MVIN). Pouze ke třídě nadměrných koalic lze zařadit následující typy koalic: nadměrné ideově propojené (NIP), nadměrně ideově nepropojené (NIN), široké a všestranné. Pouze jeden typ koalice lze přidělit k oběma třídám, a to je koalice velká (Balík 2008: 36–42).

Minimální vítězná ideově propojená koalice je z pohledu teorie racionální volby a kvůli blízkosti idejí nejlogičtější řešením situace po volbách, pokud není možné sestavit jedno stranickou exekutivu. Má právě tolik členů (mandátů), kteří jsou potřební

k získání většiny. Dochází k maximalizaci politického vlivu z minimálním nutným vynaložením energie (Balík 2009: 190).

Minimální vítězná ideově nepropojená koalice je také sestavena z nejmenšího možného počtu členů, popřípadě ovládající nejmenší možný počet mandátů. Tato koalice má většinu, ale tvoří jí politická uskupení z jiných částí pravo-levého spektra. V opozici zůstávají strany zastávající různé politické proudy. Tento typ koalice může vzniknout, pokud vítězná strana není schopna utvořit MVIP, neboť nemá k sobě adekvátního partnera a místo spojení s reprezentantem opačného hlavního pólu a vytvoření velké koalice se raději spojí s menším, který nebude v koalici partnerství zastávat tak silnou pozici. Nebo MVIP nevytvoří, i přestože může mít možnost, z personálních důvodů (Balík 2009: 191).

Velká koalice je určena ideologicky. Vychází ze situace, kdy naváží spolupráci dva velcí, dominantní, ale ideově odlišní aktéři. Za určitých situací mohou do tohoto partnerství vstupovat i menší středové subjekty. Pro to, aby mohla být koalice označena jako velká, je nutné, aby v opozici zůstaly minimálně dva politické subjekty, které spolu nejsou ideologicky propojené. Velké koalice jsou tvořeny za účelem marginalizace opozice (Balík 2009: 192).

Nadměrná ideově propojená koalice je charakterizovaná přítomností alespoň jednoho nadbytečného člena, i bez kterého by stále měla většinu hlasů. V této koalici jsou zastoupeny subjekty s krajně rozdílnými ideovými programy. V opozici zpravidla zůstávají také ideově blízké politické subjekty. Lze se s nimi často setkat v českém krajském a komunálním prostředí, kde je potřebná nadpoloviční většina všech hlasů (nikoliv jen přítomných). Vzniká také z důvodu toho, aby na vítěznou velkou stranu nebyl vytvářen přílišný tlak od jednoho menšího koaliciho partnera, kterého potřebuje k získání většiny (Balík 2009: 192–193).

Nadměrná ideově nepropojená koalice je téměř shodná s předchozím typem, je ale utvářena ideově odlišně laděnými členy. Nachází se na pomezí s velkými a širokými koalicemi. Charakteristickým rysem pro tento typ koalice je, že v opozici se nachází více politických subjektů a minimálně jeden z nich na ideovém spektru zaujímá místo mezi dvěma členy koalice. Tento typ koalice vzniká, když je pro vítěze výhodnější (ať

z hlediska vyjednávání nebo z důvodů požadavků) uzavřít koalici s ideově vzdálenějším subjektem než s partnerem, který je mu ideově bližší (Balík 2009: 194).

Širokou koalici charakterizuje to, že pojí téměř všechny relevantní politické síly. Zahrnuje více subjektů, než kolik je nezbytně nutných k získání většiny a v opozici zůstává zpravidla z ideologických příčin jeden relevantní politický partner, případně politický proud. V tomto typu koalice navazují tedy spolupráci ideově nesourodé politické subjekty. Koalice široká bývá také označována termínem duhová koalice. Motivací vzniku tohoto typu koalice může být vymezení se koaličních partnerů vůči jednomu silnému politickému hráči (Balík 2009: 195).

Všestranná koalice by byla na úrovni kraje označována jako koalice všekrajská. V tomto modelu se na výkonu exekutivní moci podílejí všechny zastoupené politické složky, žádná z nich se proti tomuto uspořádání nevymezuje. Toto řešení může být pragmatické pro všechny zúčastněné aktéry. Každému členu této koalice se také naskýtá možnost, že i když by nebyl v dalších volbách tolik úspěšný, tak se k němu političtí protivníci zachovají se stejnou korektností (Balík 2009: 195–196).

4 CHARAKTERISTIKA PLZEŇSKÉHO KRAJE

Plzeňský kraj se rozkládá na celkové ploše 7 649 km². Geografickými sousedy v rámci ČR jsou na severozápadě Karlovarský kraj, na severu Ústecký kraj, na severovýchodě Středočeský kraj a na východě Jihočeský kraj. Nejdelší geografickou hranici má ale Plzeňský kraj na jihozápadní části svého území s německou spolkovou zemí Bavorskem.

Kvůli možnosti čerpání finančních prostředků z EU bylo na území ČR zřízeno 8 statistických územních celků NUTS II. Plzeňský kraj vytváří společně s Jihočeským krajem NUTS II Region soudržnosti Jihozápad.

Se zánikem okresních úřadů v roce 2003 byly ustaveny obce s rozšířenou působností, které se staly vykonavatelem veřejné správy na nižší úrovni. V Plzeňském kraji lze najít kromě Plzně, která je statutárním městem od roku 1990, dalších 14 obcí s rozšířenou působností. Jsou jimi: Blovice, Domažlice, Horažďovice, Horšovský Týn, Klatovy, Kralovice, Nepomuk, Nýřany, Přeštice, Rokycany, Stod a Stříbro. Tyto obce s rozšířenou působností vznikly místo původních okresů, kterých bylo 7, a to: Domažlice, Klatovy, Plzeň-jih, Plzeň-město, Plzeň-sever, Rokycany a Tachov.

Plzeňský kraj tvoří spojnici mezi zbytkem našeho území a západní Evropou. Proto je v kraji významný faktor silniční dopravy. Samotnou Plzeň pak lze chápat jako důležitý dopravní uzel v rámci celého území.

Dalším podstatným rysem kraje je snaha o zmírňování rozdílů socio-ekonomického charakteru v příhraničních oblastech. Na české i německé straně hranice se proto některá města a obce spojila do 2 Euroregionů: Šumava – Bavorský les – Mühlviertel a Ergensis (Plzeňský kraj, Základní informace o kraji).

4.1 Demografické ukazatele Plzeňského kraje

Plzeňský kraj se svou rozlohou řadí na 3. místo ve velikosti krajů v ČR. K 31. 12. 2015 zde bylo evidováno 576 616 obyvatel, z toho 50,5 % tvořily ženy. Počet obyvatel kraje každoročně nepatrně stoupá, průměrný přírůstek se pohybuje okolo 0,2 % a tento nárůst je zapříčiněn zejména vlivem stěhování. Hustota zalidnění je 76 obyvatel na km². V Plzeňském kraji v roce 2015 žilo 27 304 cizinců, což představuje

4,7 % z celkového počtu obyvatel kraje. Přibližně jednu čtvrtinu z toho počtu představují Slováci a cca jednu pětinu potom Vietnamci a Ukrajinci. Z hlediska sídelní struktury žije ve městech 67,3 % obyvatel kraje a pouhých 32,7 % obyvatel žije na vesnicích (ČSÚ 2016: 7–11).

Plzeňský kraj vykazuje klesající trend ve skupině osob, které jsou v produktivním věku (15 – 64 let). Tato tendence je zde patrná již od roku 2008. Průměrný věk všech obyvatel kraje dosahoval v roce 2015 42,3 let (u mužů 41,1 let a u žen 43,5 let). Poměr seniorů a dětské složky populace vůči ekonomicky aktivní části populace se nazývá index ekonomického zatížení. Tento index ekonomického zatížení byl v roce 2015 51 % (ČSÚ 2016: 12–13).

Vzdělanostní struktura kraje podle podílu na pracovní síle je tvořena z 18,8 % vysokoškolsky vzdělanými obyvateli. Absolventi středních škol s maturitou potom představují 36,5 %, počet obyvatel se středoškolským vzděláním bez maturity včetně vyučených činil 38,4 % (ČSÚ 2016: 20).

4.2 Socio-ekonomické ukazatele Plzeňského kraje

V roce 2014 dosáhl HDP v Plzeňském kraji 220,5 mld. Kč, což představuje 5,2 % vytvořeného HDP v ČR. Ve srovnání s ostatními kraji řadí tento výsledek Plzeňský kraj na 6. nejvyšší pozici. Největší podíl dosáhlo tradičně Hlavní město Praha, Středočeský a Jihomoravský kraj. Nejmenší podíl naopak zaznamenal Karlovarský kraj. V přepočtu HDP na jednoho obyvatele pak Plzeňský kraj zaujímá 3. místo za Hlavním městem Prahou a Jihomoravským krajem. Nejvýznamnějším sektorem v kraji je sektor terciální, který zahrnuje odvětví služeb, dopravy, ubytování, podnikatelskou činnost, veřejnou správu, školství a zdravotnictví. Ten dosáhl 50,2 %. Meziročně terciální sektor zaznamenává mírný pokles. Tento pokles koresponduje s nárůstem podílu průmyslu na zaměstnanosti v kraji. Druhý nejvíce významný pro hodnocení celkové ekonomiky v daném regionu je sekundární sektor – tedy průmysl a stavebnictví. Celkově je hodnota podílu tohoto sektoru 46,1 %. Z průmyslu převažuje nejvíce zpracovatelský průmysl. Nejméně významný v kraji je pak primární sektor, do kterého se řadí zemědělství, lesnictví a rybolov. Hodnota podílu tohoto sektoru na celkové ekonomice Plzeňského kraje je 3,7 % (ČSÚ 2016: 41–43).

Počet zaměstnaných obyvatel má v Plzeňském kraji od roku 2010 meziročně vždy stoupající tendenci (s výjimkou roku 2014). V roce 2015 dosáhl na nejvyšší hodnotu 287,5 tis. osob z celkového počtu osob tvořící pracovní sílu pak zaměstnání tvoří 96,2 %. Míra zaměstnanosti (podíl počtu zaměstnaných na počtu všech osob starších 15 let) dosáhla v roce 2015 58,7 %. Počet nezaměstnaných osob v kraji se během posledních 5 let snížil. K 31. 12. 2015 bylo na úřadech práce v Plzeňském kraji evidováno 18 587 uchazečů o zaměstnání, což je méně, než v předchozím období (2005 – 2010) (ČSÚ 2016: 20–27).

V roce 2015 dosáhla hrubá měsíční mzda v průměru na 1 zaměstnance přepočteného na plnou pracovní dobu 25 574 Kč. Tato částka představuje meziroční nárůst o 971 Kč, to tj. o 3,9 %. Průměrná mzda v ČR byla v tomto sledovaném období 26 467 Kč. Ve srovnání s ostatními kraji řadí výše průměrné mzdy Plzeňský kraj na 4. místo (ČSÚ 2016: 29).

Dlouhodobý pokles zaznamenává i úhrn výdajů na dávky státní sociální podpory v kraji. Z celkového objemu dávek sociální podpory v ČR náleží Plzeňskému kraji čtvrtý nejnižší podíl (ČSÚ 2016: 34)

5 STRANICKÉ ZASTOUPENÍ V KRAJSKÝCH VOLBÁCH V LETECH 2000, 2004, 2008 A 2012

Před samotnou analýzou krajských voleb v Plzeňském kraji v roce 2016 je třeba se podívat na zastoupení politických subjektů v tomto kraji, k čemuž využijeme výsledků krajských voleb v letech 2000, 2004, 2008 a 2012.

5.1 Krajské volby v Plzeňském kraji v roce 2000

V Plzeňském kraji se v roce 2000 o přízeň 443 935 voličů ucházelo patnáct politických stran, hnutí a koalic s více než šesti sty kandidáty. Hlavními úkoly většiny kandidujících subjektů bylo zlepšení dopravní obslužnosti v kraji a zrychlení dostavby dálničního obchvatu Plzně a také vybudování funkčního a personálně kvalitně obsazeného krajského úřadu.

Největší podíl ze čtyřiceti pěti křesel zastupitelstva Plzeňského kraje získala Občanská demokratická stran (ODS) s 24,17 % (13 mandátů), na druhém místě skončila Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM) s 21,02 % (11 mandátů), následovaly Čtyřkoalice s 16,69 % (8 mandátů), Česká strana sociálně demokratická (ČSSD) s 14,94 % (8 mandátů) a Nezávislí s 10,49 % (6 mandátů) (Volby.cz, 2000).

Povolební vyjednávání o možných koalicích bylo složité a zdlouhavé. Mezi sebou jednaly všechny strany, které získaly mandáty, s výjimkou KSČM. Jednalo se o vytvoření koalice ODS, Čtyřkoalice, ČSSD a Nezávislími. ODS však požadovala pět z devíti křesel v radě, s čímž nesouhlasily Čtyřkoalice a Nezávislí. Ve velké koalici by ODS souhlasila se čtyřmi křesly, avšak Nezávislí požadovali více než jedno místo v radě. Pravostředová koalice byla vytvořena z ODS (4 křesla v radě), Čtyřkoalice (3 křesla) a Nezávislí (2 křesla). Hejtmanem byl 35 hlasy zvolen Petr Zimmermann z ODS. Náměstkem hejtmana pro oblasti školství, mládeže a sportu se stal Václav Červený (Čtyřkoalice), pro ekonomiku a finance to byl Vladislav Vilímeček (ODS), pro oblasti kultury, památkové péče a cestovního ruchu Olga Kalčíková (ODS), náměstkem hejtmana pro oblasti regionálního rozvoje, územního plánování a zemědělství se stal Stanislav Rampas (Nezávislí), Karel Pokorný byl ve funkci pro oblasti informatiky a strategického marketingu, za oblasti dopravy a životního prostředí zodpovídal Pavel Stelzer (Čtyřkoalice), pro oblasti majetek a hospodářský rozvoj to byl Jan Toman

(ODS) a oblasti zdravotnictví a sociálních věcí spadaly do gesce Jaroslava Kadlece (Čtyřkoalice) (Plzeňský kraj, 2008). Koaliční dohoda zůstala v platnosti po celé volební období.

Těmto volbám do zastupitelstev krajů předcházely volby do PS PČR v roce 1998. Tyto volby vyhrála ČSSD a vytvořila menšinovou vládu na základě opoziční smlouvy s ODS. Potvrdil se tak předpoklad Reifa a Schmitta, že vládní strany ztrácejí ve volbách druhého řádu, pokud se konají uprostřed jejich funkčního období.

5.2 Krajské volby v Plzeňském kraji v roce 2004

O čtyři roky později navázala ODS na výsledky předchozích voleb a s 41,29 % (22 křesel) hlasů zvítězila, na druhém místě skončila opět KSČM s 19,90 % (10 mandátů), ČSSD obdržela 14,92 % (8 mandátů), Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová (KDU-ČSL) obsadila čtvrtou příčku s 7,2 % (3 mandáty) a SNK sdružení nezávislých mělo 5,19 % hlasů (2 mandáty) (Volby.cz, 2004).

Koalice byla vytvořena ze stran ODS (7 křesel) a KDU-ČSL (2 křesla). Hejtmanem byl zvolen Petr Zimmermann z ODS (Plzeňský kraj, 2008a).

V těchto volbách s významnou převahou zvítězila ODS, avšak i přesto neměla v krajské radě většinu, chyběl jí jediný hlas. Koaliční spolupráce byla nakonec vytvořena ze stran ODS (sedm křesel) a KDU-ČSL (dvě křesla). Hejtmanem byl zvolen Petr Zimmermann z ODS. Zimmermannovi vyjádřila podporu i opoziční ČSSD. Plzeňský kraj byl tehdy prvním krajem v republice, kde byl zvolen hejtman. Prvním náměstkem byl zvolen pro oblasti školství, mládeže a sportu Václav Červený z KDU-ČSL. Dalšími náměstkami byli Vladislav Vilímeček pro ekonomiku a finance a Olga Kalčíková pro oblasti kultury, památkové péče a cestovního ruchu, oba z ODS. Radním pro oblast dopravy se stal Miroslav Jaroš (ODS), pro oblast životního prostředí Boris Kreuzberg (KDU-ČSL), pro oblasti kultury a památkové péče Martin Baxa (ODS), radním pro oblast regionálního rozvoje, zemědělství a podporu fondů EU se stal Jiří Kalista (ODS) a pro oblast zdravotnictví a sociálních věcí Pavel Karpíšek (ODS) (Plzeňský kraj, 2008a).

Volby do zastupitelstev krajů v roce 2004 navazovaly na volby do PS PČR z roku 2002, ve kterých byla neúspěšnější ČSSD, která také složila vládní koalici. Opět se tak

potvrdilo, jako u minulých voleb, že ve volbách druhého řádu vládní strana nebyla v Plzeňském kraji úspěšná.

5.3 Krajské volby v Plzeňském kraji v roce 2008

V roce 2008 vyhrála volby ČSSD s 36,37 % (19 mandátů), ODS obsadila druhou pozici s 26,76 % (14 mandátů), dále se umístila KSČM s 17,53 % (devět mandátů) a Koalice pro Plzeňský kraj (KDU-ČSL a SNK ED) s 7,21 % (tři mandáty) (Volby.cz, 2008).

Výsledkem těchto voleb byla menšinová vláda ČSSD podporovaná KSČM, která byla výsledkem patové situace, neboť koalici ČSSD s KSČM vyloučila, odmítla také velkou koalici s ODS. Nereálnou byla i myšlenka velké duhové koalice ze zástupců všech zvolených stran, protože ODS a Koalice pro Plzeňský kraj zamítly účast v radě s KSČM. Opozici tak představovala ODS a Koalice pro Plzeňský kraj (ČT24, 2008). Hejtmankou se stala Milada Emmerová z ČSSD. Emmerová se v září 2010 stala členkou PS PČR a rezignovala na post hejtmanky, nahradil ji Milan Chovanec (ČSSD) (ČTK, 2010). Milan Chovanec se stal prvním náměstkem, později, když se hejtmánem stal Chovanec, to byl Jaroslav Bauer (ČSSD), jehož na postu odpovědnosti za dopravu vystřídal Martin Zrzavecký (ČSSD). Dalšími členy rady byli zvoleni Ivo Grüner (ČSSD) pro oblast regionálního rozvoje, fondů EU a informatiku, Jiří Struček (ČSSD) pro oblast školství, mládež a ekonomiku, Václav Koubík (ČSSD) pro kulturu, památkovou péči a cestovní ruch, Petr Smutný (ČSSD) pro oblasti životní prostředí, zemědělství, Miroslav Brabec (ČSSD) pro oblast sociální věci, pro oblast zdravotnictví to byl Václav Šimánek (ČSSD) a František Bláha (ČSSD) pro oblasti investic a majetku (Kozel, 2012).

Tyto volby do krajských zastupitelstev se konaly dva roky po volbách do PS PČR z roku 2006, ve kterých složila vládu ODS. V kraji se tak opětovně potvrdilo, že vládní strana není úspěšná na krajské úrovni.

5.4 Krajské volby v Plzeňském kraji v roce 2012

Předposlední krajské volby v Plzeňském kraji vyhrála ČSSD s 24,89 % (15 mandátů), na druhé příčce se umístila ODS s 26,48 % (15 mandátů), následovaly

KSČM s 20,93 % (12 mandátů), TOP 09 a Starostové pro Plzeňský kraj s 5,50 % (3 mandáty) (Volby.cz, 2012).

V devítičlenné Radě Plzeňského kraje zasedly ČSSD se sedmi křesly a KSČM se dvěma křesly. Vedení ČSSD odmítlo o vytvoření koalice jednat s ODS a jednotně se vyjádřilo pro levicové uspořádání krajské rady. ČSSD se rozhodla od počátku jednat s KSČM, avšak bez uspokojení jejich požadavku na tři místa v krajské radě. ČSSD nabídla právě maximálně dva posty (ČTK, 2012).

Hejtmanem se stal Milan Chovanec (ČSSD), kterého v roce 2014 nahradil Václav Šlajs (ČSSD). Náměstkem hejtmana pro oblast dopravy se stal Jaroslav Bauer (ČSSD), pro oblast regionálního rozvoje, fondů EU, informatiky Ivo Grüner (ČSSD), Zdeňka Lišková (KSČM) byla ve funkci náměstkyně hejtmana pro oblast investic, majetku a centrálního nákupu, příspěvkové organizace, Jiří Struček (ČSSD) se stal náměstkem hejtmana pro oblast školství, sportu a cestovního ruchu, Zdeněk Honz (ČSSD) byl členem Rady Plzeňského kraje pro oblast sociálních věcí, Milena Stárková (ČSSD) pro oblast zdravotnictví, Jaroslav Šobr (ČSSD) pro oblast kultury, památkové péče a neziskových organizací a Václav Štekl (KSČM) pro oblast životního prostředí a zemědělství (Plzeňský kraj, 2012).

Z nastíněných výsledků voleb do zastupitelstva Plzeňského kraje je patrné, že až do roku 2012 se v kraji rozdělovaly mandáty mezi tradiční politické strany. V roce 2012 uspěla ve volbách i nová strana TOP 09, která do nich vstupovala v koalici. V prvních volbách v roce 2000 zvítězila ODS, stejně jako v následujících volbách v roce 2004. V obou těchto případech byla složena pravostředová koalice a křeslo hejtmana připadlo vítězné ODS. Situace se změnila v roce 2008, kdy byla ODS poražena ČSSD, která zaznamenala v tomto roce výrazný nárůst hlasů a získala více jak dvojnásobný počet mandátů oproti dvěma předešlým volbám. Volební vítězství zaznamenala ČSSD i v roce 2012. V roce 2008 měla ČSSD menšinovou vládu, podporovanou KSČM. Koalici spolu tyto dvě strany vytvořily ale až po volbách v roce 2012.

Volby do krajských zastupitelstev se konaly opět dva roky po volbách do PS PČR z roku 2010. V těchto volbách sice zvítězila ČSSD, vládní koalici ale složila ODS. I v historicky čtvrtých volbách do zastupitelstva Plzeňského kraje se potvrdilo, že vládní strana nebyla v kraji úspěšná.

6 POLITICKÉ SUBJEKTY V PLZEŇSKÉM KRAJI V KRAJSKÝCH VOLBÁCH V ROCE 2016

6.1 Kandidátní listiny

V Plzeňském kraji bylo v krajských volbách podáno celkem sedmnáct kandidátních listin stran, sdružení a hnutí. Ve srovnání s předcházejícími krajskými volbami to bylo o jednu kandidátku méně. Podané byly kandidátní listiny těchto stran:

- 1) ANO 2011,
- 2) Česká pirátská strana,
- 3) Česká strana sociálně demokratická,
- 4) Dělnická strana sociální spravedlnosti – Imigranty a islám v ČR nechceme!,
- 5) Koalice pro Plzeňský kraj – KDU-ČSL, Strana zelených a hnutí Nestraníci,
- 6) Koalice Republikánů Miroslava Sládka, Patriotů České republiky a hnutí Nestraníci,
- 7) Koalice Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamura (SPD) a Strana Práv Občanů,
- 8) Komunistická strana Čech a Moravy,
- 9) Koruna Česká (monarchistická strana Čech Moravy a Slezska),
- 10) Národní demokracie,
- 11) Ne ilegální imigraci – peníze raději pro naše lidi,
- 12) Občanská demokratická strana,
- 13) PRO Zdraví a Sport,
- 14) Starostové a Patrioti s podporou Svobodných a Soukromníků,
- 15) TOP 09,
- 16) Úsvit s Blokem proti islamizaci,
- 17) Volte Pravý Blok (ČT24, 2016).

Strany se ve svých volebních programech vyjadřovaly většinou k obdobným tématům, kterými byly rozvoj regionu, vzdělávání, sociální politika apod. Objevovala se i tematika životního prostředí. Některé strany měly volební programy spíše obecného charakteru (např. ANO 2011 a KSČM), jiné pak nabízely podrobnější vizi (např. TOP

09, Starostové a Patrioti s podporou Svobodných a Soukromníků či Koalice pro Plzeňský kraj).

6.1.1 Tradiční politické strany

ČSSD do krajských voleb v Plzeňském kraji vedl bývalý ředitel Škoda Transportation Josef Bernard, dalšími kandidáty byli například náměstkové hejtmána Ivo Grüner a Jiří Struček či radní Milena Stárková. Kandidátní listina byla známa již na konci března a poprvé členové strany o kandidátce poprvé hlasovali korespondenční metodou, Josef Bernard získal jako lídr 55,77 procenta hlasů (Beneš, 2016).

ČSSD ve svém volebním programu deklarovala, že Plzeňský kraj je dobré místo pro život a hodlá pro jeho vylepšování udělat vše. Podpořila proto rozvoj nemocnic a dopravy, dále podpořila investice do kultury a do péče o krajinu. Deklarovala dále vznik nových pracovních příležitostí a zlepšování stavu silnic, konkrétně dostavení západního obchvatu Plzně (ČSSD, 2016).

Kandidátů bylo celkem padesát, do zastupitelstva bylo zvoleno devět osob: Josef Bernard, člen správní rady Techmania, s 2703 přednostními hlasy (9,71 %), Ivo Grüner, náměstek hejtmána Plzeňského kraje, s 1252 přednostními hlasy (4,49 %), Jiří Struček, náměstek hejtmána Plzeňského kraje, s 1066 přednostními hlasy (3,83 %), Milena Stárková, radní Plzeňského kraje, s 758 přednostními hlasy (2,72 %), Zdeněk Honz, radní Plzeňského kraje a původním povoláním učitel, s 598 přednostními hlasy (2,14 %), Jaroslav Šobr, radní Plzeňského kraje a původním povoláním učitel, s 822 přednostními hlasy (2,95 %), Světlana Budková, referentka samosprávy, s 233 přednostními hlasy (0,83 %), Jan Látka, senátor PČR, s 971 přednostními hlasy (3,48 %) a Václav Votava, poslanec PS PČR, s 771 přednostními hlasy (2,77 %) (Volby.cz, 2016g).

Za Koalici pro Plzeňský kraj – KDU-ČSL, Stranu zelených a hnutí Nestraníci kandidovalo v krajských volbách padesát kandidátů v čele s pedagožkou Ivanou Bartošovou za KDU-ČSL, dalšími kandidáty byli starostka Kladrub Svatava Štěrbová za Stranu zelených či místostarosta Rokycan Tomáš Rada za hnutí Nestraníci (Koalice pro Plzeňský kraj, 2016).

Volební program krajské koalice prosazoval transparentnost a dobré hospodaření, např. větší průhlednost ve výběrových řízeních u zakázek financovaných z

rozpočtu kraje, snížení životních nákladů. Koalice podporovala sociální politiku, zejména oblast zaměřenou na seniory a rodiny s dětmi, dále podporovala partnerství mezi obcemi a poskytovateli sociálních služeb, věnovala se také oblasti vzdělávání dostupného všem. Volební program zmiňoval také rozvoj dopravy v Plzeňském kraji, zejména rozšíření integrované dopravy Plzeňska na území celého kraje a provázání integrované dopravy přes hranice sousedních krajů. Taktéž oblasti zdravotnictví, a to například zlepšováním jeho dostupnosti apod., nebo životního prostředí byly v centru pozornosti (Koalice pro Plzeňský kraj, 2016a).

Mandát za Koalici pro Plzeňský kraj – KDU-ČSL, Stranu zelených a hnutí Nestranící získali dva kandidáti, a to: za KDU-ČSL Petr Náhlík, náměstek primátora města Plzně, s 880 přednostními hlasy (10,73 %) a Jiří Lodr, ředitel Diecézní charity Plzeň, také za KDU-ČSL s 824 přednostními hlasy (10,05 %) (Volby.cz, 2016g).

Za ODS kandidovalo padesát kandidátů. Lídrem strany v Plzeňském kraji byl bývalý primátor Plzně Martin Baxa, nynější 1. náměstek primátora města Plzně, původním povoláním učitel na gymnáziu. Dále se na listině představil například starosta Klatov Rudolf Salvetr, Radka Trylčová či také poslanec Vladislav Vilímec. Strana kompletní kandidátku představila již v dubnu.

ODS neměla pro krajské volby volební program pro Plzeňský kraj. Stranický všeobecný program sliboval zrychlení výstavby a opravy silnic, kritizoval špatně vyjednané podmínky u hodnocení EIA, sliboval zvýšení platů atd. (ODS, 2016).

Ze zmíněných padesáti kandidátů získalo mandát osm zvolených, a to: Martin Baxa se 4355 přednostními hlasy (18,56 %), Rudolf Salvetr, starosta města Klatovy, s 2086 přednostními hlasy (8,89 %), bývalý primátor města Plzně Jiří Šneberger s 1960 přednostními hlasy (8,35 %), Vladislav Vilímec, poslanec a místostarosta města Kdyně, s 1870 přednostními hlasy (7,97 %), Radka Trylčová, ředitelka Regionální hospodářské komory Plzeňského kraje, s 714 přednostními hlasy (3,04 %), Marcela Krejsová, právnička a předsedkyně Kontrolního výboru ZPK Plzeň, s 731 přednostními hlasy (3,11 %), Jan Šašek, místostarosta města Rokycany, s 653 přednostními hlasy (2,78), Jan Poduška, starosta města Blovice, s 476 přednostními hlasy (2,02 %) (Volby.cz, 2016g).

KSČM měla na kandidátní listině v Plzeňském kraji čtyřicet pět osob. Jedničkou byl Karel Šidlo, dvojkou Václav Štekl a trojkou Zdeňka Lišková (KSČM, 2016).

Program KSČM pro Plzeňský kraj podporoval zdraví a sociální jistoty, například rozšiřování a budování sociálních zařízení zřizovaných obcemi i krajem, zvyšování počtu lůžek následné péče na potřebnou kapacitu, dále rozvoj venkova, konkrétně zemědělství orientované na krajinnotvornou funkci, s pozitivním vlivem na životní prostředí či postupné vyrovnávání kvality života mezi regionálním centrem a venkovem, dále pak obnovu a údržbu kulturních památek, rozvoj cestovního ruchu, potírání zločinu, jakýchkoliv forem korupce, boj proti hospodářské a obecné kriminalitě, rasově motivované trestné činnosti, každodenní bezpečnost v ulicích apod. Program také souhlasil s přijetím samostatného zákona o Národním parku Šumava, podporoval zavádění ekologičtějších druhů vytápění domácností a propagaci místních regionálních potravin. V oblasti dopravy zvýraznil potřebu efektivní údržby a oprav silnic II. a III. třídy, výstavbu dopravních obchvatů a průtahů městy a obcemi a omezování průjezdu kamionové dopravy po komunikacích II. a III. třídy a přes centra měst a obcí (KSČM, 2016a).

Mandát za KSČM získali: Karel Šidlo, poslanec Parlamentu České republiky, s 1636 přednostními hlasy (8,81 %), Václav Štekl, člen Rady Plzeňského kraje, s 896 přednostními hlasy (4,82 %), Zdeňka Lišková, náměstkyně hejtmána Plzeňského kraje, s 920 přednostními hlasy (4,95 %), Věstislav Křenek, uvolněný předseda Výboru pro veřejné zakázky Plzeňského kraje, s 550 přednostními hlasy (2,96 %), Alexandra Nágrová, obecní lesní, s 537 přednostními hlasy (2,89 %) a František Trhlík, starosta obce Kostelec, s 517 přednostními hlasy (2,78 %) (Volby, 2016d).

6.1.2 Netradiční politické strany a hnutí

Za stranu ANO 2011 kandidovalo padesát osob, stranickým lídrem do voleb byl podnikatel bez politické příslušnosti Miloslav Zeman, dvojkou byla Ivana Mádlová, místostarostka Městského obvodu Plzeň 1, dále pak za ANO 2011 kandidoval například Jan Volný, poslanec PČR.

Volební program ANO 2011 pro Plzeňský kraj sliboval například bezpečnější kraj, a to pomocí zvýšení investic do vybavení a techniky základních profesionálních složek Integrovaného záchranného systému, za důležitou považoval zejména

modernizaci a rekonstrukci silnice I/27 ve směru na Kralovice a lepší propojení kraje s Karlovarským a Ústeckým krajem, rovněž i obchvat Plzně a opravy krajských silnic, dále zlepšování kvality ovzduší a ochrany vodních zdrojů a udržení vody v krajině, strana akcentovala na dostupnost vzdělání v rámci celého kraje, která není rozdělena rovnoměrně, sociální politiku prezentovala podporováním výstavby malometrážních bytů, domů mezigeneračního soužití a snahou zlepšovat a rozvíjet všechny stávající potřebné služby. Ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí hlásal volební program aktivní podílení se na organizaci likvidace a vyčištění starých kontaminovaných ploch (ANO, 2016).

Ze zmíněných padesáti kandidátů získalo mandát těchto jedenáct kandidátů: podnikatel Miloslav Zeman s 1922 přednostními hlasy (5,57 %), Ivana Mádlová, místostarostka Městského obvodu Plzeň, s 1430 přednostními hlasy (4,14 %) Jan Volný, poslanec Parlamentu ČR, s 866 přednostními hlasy (2,50 %), Petr Fišer, jednatel společnosti, s 616 přednostními hlasy (1,78 %), Pavel Strolený, finanční účetní, analytik, s 674 přednostními hlasy (1,95 %), Vladimír Kroc, důchodce, se 198 přednostními hlasy (0,57 %), Kamil František Šefl, místostarosta města Holýšov, s 371 přednostními hlasy (1,07 %), Jiří Dufka, soukromý zemědělec, s 835 přednostními hlasy (2,41 %), Petr Vanka, regionální manažer, se 140 přednostními hlasy (0,40 %), František Konvář, jednatel společnosti, se 196 přednostními hlasy (0,56 %) a Ladislav Hora, vedoucí finančního oddělení, s 314 přednostními hlasy (0,90 %) (Volby.cz, 2016g).

Za Českou pirátskou stranu v krajských volbách v Plzeňském kraji kandidovalo dvacet šest kandidátů, které vedl Lukáš Bartoň, krajský předseda Pirátů, konstruktér a vědecký pracovník, dvojkou byl živnostník Petr Vileta a trojkou pak Pavel Kašík (Piráti, 2016). Hlavním cílem jejich programu bylo vytváření kraje, v němž může každý člověk prožít svůj život svobodně a naplno, kraje přizpůsobeného nové generaci. Hlavními prostředky jsou pak otevřenost, transparentnost, svoboda informací, kvalitní veřejné služby, použití nových technologií a zapojení občanů do rozhodování (Piráti, 2016). Za Českou pirátskou stranu nebyl v krajských volbách v Plzeňském kraji v roce 2016 zvolen žádný kandidát.

Za stranu Dělnická strana sociální spravedlnosti – Imigranty a islám v ČR nechceme! kandidovalo čtyřicet pět kandidátů. Lídrem byl Jiří Štěpánek, výkonný

místopředseda DSSS v Plzni, na druhém místě kandidoval Zbyněk Kratochvíl, podnikatel a předseda MO DSSS, a trojkou byla barmanka Kateřina Šimková (Volby, 2016b). Volební program na krajské úrovni strana neměla, na národní úrovni hlásal obecný stranický program hájení zájmů pracujících občanů, studentů a učňů, podporu seniorů, matek s dětmi a tradičních rodin. Přistěhovalectví vnímají jako problém pro natalitu národa a odmítají diskriminaci nebo zvýhodňování určitých skupin. Strana se hlásí k českému a moravskému patriotismu a tradicionalismu našeho národa, bojuje za nezávislost na byrokracii Evropské unie, přísnou politiku proti imigrantům a opravdovou svobodu slova (DSSS, 2010). Za Dělnickou stranu sociální spravedlnosti – Imigranty a islám v ČR nechceme! nebyl v krajských volbách v Plzeňském kraji v roce 2016 zvolen žádný kandidát.

Kandidátní listina Koalice Republikánů Miroslava Sládka, Patriotů České republiky a HOZK měla v plzeňském kraji jen dva kandidáty. Lídrem byl právník Norbert Naxera za SPRRSČ M. Sládka, bez politické příslušnosti, a manažerka Miroslava Langerová také za SPRRSČ M. Sládka a bez politické příslušnosti. Volební program byl velmi obecný a společný pro všechny kraje (Parlamentní listy, 2016). Ani jeden z kandidátů mandát nezískal.

Za Koalici Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamura (SPD) a Stranu Práv Občanů kandidovalo padesát kandidátů. Kandidátku vedla Jana Levová, dvojkou byl sportovec a trenér Jan Kůrka, trojkou pak technolog Zdeněk Maštalíř (Volby, 2016c). Volební program koalice byl na národní úrovni a hlásal zejména přímou volbu nejen prezidenta, ale i starostů, primátorů a hejtmanů, podporu prezidenta M. Zemana, přijetí zákona o prokázání původu příjmů a majetku, dokončení reformy územní veřejné správy, změny ve financování veřejné správy, modernizaci a elektronizaci veřejné správy atd. (SPO, 2016). Mandát získali dva kandidáti, a to stranická jednička a dvojka: Jana Levová, jednatel společnosti, s 498 přednostními hlasy (5,81 %) a Jan Kůrka s 209 přednostními hlasy (2,44 %) (Volby.cz, 2016g).

Za monarchistickou stranu Koruna Česká kandidovalo třicet čtyři kandidátů, jejím lídrem ve volbách byl Jan Drnek, spisovatel, dvojkou byl architekt Oldřich Kodeda a kandidátní trojkou Vlastimil Johannes Ježík, středoškolský učitel. Čtvrté pořadové číslo držel Jan Bureš, paleontolog bez politické příslušnosti, a pětka patřila

Liboru Šteinerovi, obchodnímu zástupci bez politické příslušnosti. Koruna Česká neměla pro krajské volby připravený žádný speciální volební program. Její obecné prohlášení deklarovalo, že člověk nese plnou zodpovědnost za vše živé i neživé a podnikatelé a výrobci, kteří ničí, poškozují a zamořují prostředí, by měli být postihováni státem, a naopak by měli být podporováni ti, kteří ochranu přírody považují za samozřejmou (Koruna Česká, 2016). Za monarchistickou stranu Koruna Česká nebyl v krajských volbách v Plzeňském kraji v roce 2016 zvolen žádný kandidát.

Za Národní demokracii kandidovalo dvacet šest kandidátů v čele s Vitem Skalským, strojevedoucím, následovaným právníkem Miroslavem Timurou a studentem a živnostníkem Janem Sedláčkem (Volby, 2016e). Volební program na krajské úrovni nebyl, respektive byl pro všechny kraje stejný a podporoval zahájení oprav nejzdevastovanějších krajských silnic II. a III. tříd, levnější vodu, okamžité zrušení mediální a finanční podpory všem protinárodním multikulturním projektům, permanentní mediální kampaň propagující právo na legální držení zbraní za účelem ochrany života, zdraví a majetku atd. (Národní demokracie, 2016).

Za stranu Ne ilegální imigraci – peníze raději pro naše lidi kandidovalo padesát osob v čele se živnostníkem Zdeňkem Peksou jako stranickým leaderem, dvojkou byl elektroinženýr Petr Kocman a trojkou elektromechanik a energetik, zastupitel městysu Klenčí pod Čerchovem Jiří Anderle (Volby, 2016f). Volební program strany pro Plzeňský kraj vycházel ze tří zásad zdravého rozumu – z principu národního, konkrétně zohledňování národních tradic ve směru politickém, duchovním a kulturním, principu sociálního, konkrétně podpora zaměstnanosti, zamezení sociální migraci atd., a principu trvale udržitelného života i rozvoje, konkrétně podpory zaostávajících lokalit a mikroregionů, zřizování komunitních center pro mládež, potřebné a sociálně nebo zdravotně vyloučené či postižené občany (ČSNS, 2016). Do zastupitelstva nebyl zvolen žádný kandidát.

Za stranu PRO Zdraví a Sport v Plzeňském kraji kandidovalo čtyřicet šest osob a v čele stála lékařka a hokejistka Věra Pavlíčková, dvojkou byla ředitelka střední školy Naděžda Mauleová a stranickou trojkou byl diabetolog a aktivní fotbalista Tomáš Krystl, všichni bez politické příslušnosti (PRO, 2016). Stranický program měl pět bodů, a to sport, který všechny kandidáty spojuje a který hodlali podporovat, zdraví, tedy

zlepšování zdravotnické péče, školství a vzdělávání, situace s nepřizpůsobivými, odbornost do řízení a migranty (PRO, 2016a). Do zastupitelstva nebyl zvolen žádný kandidát.

Do krajských voleb v Plzeňském kraji za stranu Starostové a Patrioti s podporou Svobodných a Soukromníků kandidovalo padesát kandidátů. Lídrem koalice byl Pavel Čížek, starosta města Spálené Poříčí, dvojkou Šárka Chvalová, ředitelka Gymnázia Františka Křižíka a základní školy v Plzni, předsedkyně Divadla Strípek, členka dozorčí rady regionálního dobrovolnického centra Totem, a trojkou pak Michal Dvořák, podnikatel, radní pro sport a podnikání města Plzně, hokejový trenér mládeže (Starostové a Patrioti, 2016). Volební program hovořil o několika tématech, a to konkrétně o hospodaření (vyrovnaný rozpočet, energetické úspory), regionálním rozvoji (vyrovnávat rozdíly v území, zajišťovat rozvoj chudších oblastí, podporovat zaměstnanost na venkově, dynamický rozvoj cestovního ruchu, kultura, poznání svých tradic, své historie, obnova ohrožených památek), dopravě (rozvíjejí oblasti s dobrým dopravním spojením do velkých měst, opravy místních komunikací), školství a sportu (podpora technického vzdělávání), zdravotnictví (zachování sítě ordinací praktických lékařů, dětských lékařů, gynekologů, internistů a stomatologů), zemědělství (propagovat nejlepší hospodáře a jejich produkci) a životním prostředí (výstavby vodovodů, budování protipovodňových opatření atd.) (Starostové a Patrioti, 2016a).

Mandáty v krajských volbách získali čtyři kandidáti: Václav Chaloupek, filmař a zastupitel města Plzně, s 1370 přednostními hlasy (10,48 %), Pavel Čížek, starosta a zastupitel Plzeňského kraje, s 1103 přednostními hlasy (8,44 %), Bohuslav Ebermann, starosta obce Vochov, bývalý hokejový reprezentant, s 843 přednostními hlasy (6,45 %) a Michal Dvořák, podnikatel a radní města Plzně pro sport a podnikání, s 832 přednostními hlasy (6,36 %) (Volby.cz, 2016g).

Za stranu TOP 09 kandidovalo padesát kandidátů, kandidátku vedl lékař Richard Pikner, dvojkou byla pedagožka Ilona Jehličková, zastupitelka města Plzně, trojkou podnikatel Petr Suchý. Volební program strany obsahoval osm základních bodů. Prvním bodem bylo zdravotnictví a řešení jeho špatné dostupnosti v odlehlých částech regionu a také nedostatek zdravotního personálu, druhým bodem bylo vzdělávání (zvýšení objemu financování, podpora jazykové výuky apod.), třetím sociální politika (podpora

hospicové péče, výstavba sociální bydlení atd.), dále následovala doprava (prosazování obchvatů, vylepšování silniční sítě atd.), pátým bodem bylo životní prostředí (ochrana přírody, a to zejména na Šumavě), šestým bodem kultura (připomínání důležitých výročí, záchrana opomíjených památek a kulturních objektů atd.), za sedmé regionální rozvoj Plzeňského kraje a posledním, osmým bodem byla rozpočtová politika, její otevřenost, transparentnost, podpora investičních projektů atd. (TOP 09, 2016).

Strana v krajských volbách v Plzeňském kraji získala tři mandáty: Jiří Pospíšil, předseda správní rady Nadace Mládkových a poslanec, který je bez politické příslušnosti, s 2819 přednostními hlasy (24,79 %), Richard Pikner, primář Klatovské nemocnice a odborný asistent Lékařské fakulty Univerzity Karlovy, s 1182 přednostními hlasy (10,39 %) a Jiří Dort, primář Neonatologického oddělení FN v Plzni, který je bez politické příslušnosti, s 844 přednostními hlasy (7,42 %) (Volby.cz, 2016g).

Za strany Úsvit s Blokem proti islamizaci kandidovalo padesát kandidátů, v čele stál podnikatel Roman Bakala, stranickou dvojkou byl Jiří Suchý a trojkou pak Michal Bidaš. Volební program pro krajské volby byl obecný, podporují bezpečnost a obranu české krajiny, vystupují proti azylovým táborům, hlásají prevenci kriminality v podobě práce, zachování praktických škol, odměňování učitelů za pokroky žáků, dále pak podporují obnovu pestré české krajiny, rodinné farmy a produkci regionálních potravin, staví se proti masové kamionové dopravě atd. (Úsvit, 2016). Do zastupitelstva nebyl zvolen žádný kandidát.

Za stranu Volte Pravý Blok kandidoval jediný kandidát, MUDr. Oldřich Štembera, který je bez politické příslušnosti. Pravý blok neměl zvláštní volební program pro krajské volby. Jeho dlouhodobý program deklaruje kontrolu politické moci zdola, tj. přímou demokracii, odvolatelnost politiků přímo občany – daňovými poplatníky, referenda a občanské iniciativy, zkvalitnění vzdělání na kvalitních školách, reformu zdravotnictví a důchodového systému, daňové a celní zvýhodnění ekologicky nejčistších technologií a energií z obnovitelných zdrojů, a naopak znevýhodnění podnikatelů, kteří trvale poškozují životní prostředí atd. (Pravý blok, 2016). Kandidát Štembera získal 44 přednostních hlasů absolutně, do zastupitelstva se nedostal.

6.2 Předvolební průzkumy

Průzkumy volebního chování v krajských volbách byly prováděny již od léta roku 2015. Středisko analýz a empirických průzkumů SANEP od července 2015 do května 2016 provedlo pět výzkumů a agentura Median provedla výzkum v srpnu a září 2016. Níže uvedená tabulka předkládá volební odhady pouze pro osm, dle předvolebních průzkumů, nejsilnějších stran:

Tabulka 6-1 Průzkumy volebního chování v krajských volbách v Plzeňském kraji 2016

Výzkum	SANEP, 15.–31. července 2015	SANEP, 27. října – 10. listopadu 2015	SANEP, 6. –16. ledna 2016	SANEP, 8. –18. března 2016	SANEP, 18. –28. května 2016	Median 8. srpna – 3. září 2016
Počet respondentů	537	541	541	461	461	1218
ANO 2011	19,1 %	19,3 %	19,1 %	18,3 %	17,2 %	35,0 %
ČSSD	17,5 %	17,1 %	17,4 %	17,9 %	16,3 %	27,5 %
KSČM	15,4 %	16,7 %	16,8 %	16,1 %	15,9 %	20,5 %
ODS	9,9 %	9,1 %	9,3 %	9,5 %	9,6 %	16,0 %
TOP 09	6,5 %	7,1 %	6,9 %	8,1 %	8,7 %	17,0 %
Koalice pro Plzeňský kraj	5,9 %	6,2 %	6,8 %	7,8 %	7,1 %	19,5 %
Strana svobodných občanů	4,2 %	4,5 %	4,9 %	5,8 %	5,9 %	5,1 %
Starostové a nezávislí	-	1,9 %	1,8 %	2,1 %	-	11,5 %

Zdroj: SANEP, Median, vlastní zpracování autorkou práce.

Volební průzkumy ukazovaly, že nejsilnější stranou bude ANO 2011, byť výsledky podle agentury SANEP klesaly. Nicméně v průzkumech Median a strana získala 35 %. Druhou stranou byla podle průzkumů ČSSD, i její procenta klesala, podle Medianu strana měla 27,5 %. KSČM podle předvolebních odhadů mírně posilovala, následně opět poklesla, nicméně poslední výzkumy ukazovaly 20,5 %. Na čtvrtém a pátém místě oscilovaly ODS, poslední průzkumy jí přiřadily 16 %, a TOP 09, která podle Medianu měla 17 %, Koalice pro Plzeňský kraj měla přes šest procent, poslední průzkum, kde získala 19,5 %, ji však posunul na páté místo před ODS i TOP 09. Strana svobodných občanů měla mezi čtyři a šesti procenty a Starostové a nezávislí kolem dvou procent, nakonec však průzkum Medianu a ukázal 11,5 %. Jak bude vidět dále, předvolební průzkumy do značné míry potvrdily skutečné volební chování voličů.

6.3 Volební účast v krajských volbách v Plzeňském kraji

V roce 2016 dosáhla volební účast v krajských volbách v rámci celé ČR 34,57 % (Volby.cz, 2016). Jak již bylo uvedeno, v České republice je volební účast v krajských volbách tradičně nižší.

V Plzeňském kraji dosáhla volební účast v krajských volbách v roce 2016 hodnoty mírně nad celorepublikovým průměrem, a to 35,74 %, což byla po Ústeckém (28,94 %), Karlovarském (30,23 %), Moravskoslezském (30,58 %), Olomouckém (33,20 %) a Středočeském (34,76 %) kraji šestá nejnižší volební účast v celorepublikovém srovnání (Volby.cz, 2016).

Z pohledu vývoje volební účasti v Plzeňském kraji v předešlých krajských volbách se s výjimkou krajských voleb roku 2008 volební účast v Plzeňském kraji pohybovala nad celorepublikovým průměrem. Kromě toho byl rok 2008 jediným rokem, kdy volební účast překonala hranici 40 %.

Tabulka 6-2 Vývoj volební účasti v Plzeňském kraji v krajských volbách v letech 2000 až 2016

Krajské volby	2000	2004	2008	2012	2016
Volební účast v ČR	33,64 %	29,62 %	40,30 %	36,89 %	34,57 %
Volební účast v kraji	35,55 %	31,34 %	40,28 %	38,21 %	35,74 %

Zdroj: www.volby.cz, vlastní zpracování autorkou práce.

Nejvyšší volební účast byla v letošních krajských volbách v rámci Plzeňského kraje registrována v okrese Plzeň-město (37,95 %), která výrazně převýšila celorepublikový průměr, nad průměrem pak byly i okres Plzeň-sever (36,34 %), Klatovy (35,89 %), Plzeň-jih (35,67 %) a Rokycany (35,41 %). Pouze dva okresy, a to Domažlice (34,37 %) a Tachov (28,71 %), vykazovaly nižší volební účast, než byl celorepublikový průměr.

V obou případech se jednalo o okresy s nízkým počtem voličů v seznamech, v případě Tachova šlo o 41 287 osob, v případě Domažlic o 48 385 osob, byť je třeba uvést, že nejmenší počet voličů byl evidován v Rokycanech, a to 38.355 osob, které se pak ocitly na třetím místě ve volební účasti. Nejvíce voličů v seznamech pak měl okres Plzeň-město (146.802 osob), ve kterém byla také registrována největší volební účast (Volby.cz, 2016a).

Tabulka 6-3 Volební účast ve volbách do zastupitelstva Plzeňského kraje 2016 podle okresů

Okres	Počet okrsků	Volební účast	Voliči v seznamu
Domažlice	138	34,37 %	48 385
Klatovy	231	35,89 %	69 900
Plzeň-město	208	37,95 %	146 802
Plzeň-jih	177	35,67 %	49 543
Plzeň-sever	147	36,34 %	62 444
Rokycany	101	35,41 %	38 355
Tachov	85	28,71 %	41 287

Zdroj: VOLBY.CZ. *Územní přehledy o volební účasti. Kraj: Plzeňský kraj* [online]. © Český statistický úřad, 2016a [cit. 2016-10-18]. Dostupné z www:

<http://www.volby.cz/pls/kz2016/kz4?xjazyk=CZ&xdatum=20161007&xnumnuts=3200>

I tyto volby potvrdily jednu z hypotéz Reifa a Schmitta, totiž že u voleb, které řadíme k volbám druhého řádu, lze vypočítat menší míru voličského zájmu, než je tomu u voleb prvního řádu. V celorepublikovém měřítku byla voličská účast v krajských volbách v roce 2016 34,57 %. Oproti tomu účast v posledních volbách do PS PČR byla v roce 2013 59,48 %. Pokud se zaměříme pouze na Plzeňský kraj, byla účast v krajských volbách v roce 2016 35,74 %, v parlamentních volbách 2013 to bylo 57,92 % a ve volbách do zastupitelstev obcí 33,73 % (Volby.cz, 2016). Ve volební

účasti u jednotlivých volebních aktů lze tedy vypožorovat jasný trend v míře důležitosti, kterou jim voliči přikládají. Z tohoto pohledu lze tedy volby do krajských zastupitelstev i do zastupitelstev obcí přiřadit k volbám druhého řádu.

6.4 Výsledky voleb

V Plzeňském kraji se v roce 2016 volilo celkem čtyřicet pět zastupitelů. Výsledky byly následující: strana ANO 2011 neobhajovala žádný předchozí mandát a získala jedenáct nových mandátů s celkem 21,52 % hlasů, ČSSD obhajovala patnáct mandátů, získala jich však jen devět, a to s 17,35 % hlasů. Také ODS obhajovala patnáct mandátů, získala jich osm s 14,63 % hlasů. KSČM obhajovala dvanáct mandátů. Získala jich méně, a to šest s 11,58 % hlasů. Strana Starostové a Patrioti s podporou Svobodných a Soukromníků neobhajovala žádné mandáty z předchozích voleb, nově získala čtyři mandáty s 8,15 % hlasů. Součet ostatních tří stran, které získaly mandáty, obsadil zbývajících sedm mandátů s 26,75 % hlasů. Konkrétně strana TOP 09 neobhajovala předchozí mandáty, nově získala tři s 7,09 %, Koalice Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamura (SPD) a Strana Práv Občanů dva mandáty s 5,33 % a také Koalice pro Plzeňský kraj – KDU-ČSL, Strana zelených a hnutí Neustraníci dva mandáty s 5,11 %.

Tabulka 6-4 Výsledky voleb do zastupitelstva Plzeňského kraje 2016

Strana/Hnutí/Koalice	Hlasy		Mandáty	Změna mandátů oproti předchozím krajským volbám v roce 2012
	absolutní	%		
ANO 2011	34 506	21,52 %	11	+ 11
ČSSD	27 829	17,35 %	9	-6
ODS	23 461	14,63 %	8	-7
KSČM	18 567	11,58 %	6	-6

TOP 09	11 369	7,09 %	3	+3
Starostové a Patrioti s podporou Svobodných a Soukromníků	13 066	8,15 %	4	+4
Koalice Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamura (SPD) a Strana Práv Občanů	8 559	5,33 %	2	+2
Koalice pro Plzeňský kraj – KDU-ČSL, Strana zelených a hnutí Nestrání	8 196	5,11 %	2	+2

Zdroj: Vlastní zpracování autorkou práce.

Jako nejúspěšnější strana se ukázala strana ANO 2011, která z nuly mandátů získala jedenáct křesel, a pak strana Starostové a Patrioti s podporou Svobodných a Soukromníků, která z nulového zastoupení získala čtyři křesla. Nejvíce naopak ztratila ODS, jež v minulých volbách získala patnáct mandátů a letos pouze osm, tj. o sedm méně. ČSSD zaznamenala pokles o šest křesel, z patnácti na devět. KSČM přišla o polovinu mandátů, z dvanácti jich má jen šest.

Volby v Plzeňském kraji odrážely celorepublikové výsledky, alespoň na prvních dvou pozicích. Na prvním místě se v počtu zvolených zastupitelů za celou ČR umístila strana ANO 2011, na druhém místě pak byla ČSSD. ANO 2011 tak triumfovala v téměř všech regionech a ČSSD ztrácela napříč všemi kraji.

V Plzeňském kraji si KSČM a ODS vyměnily pozice, v celorepublikovém počtu byla KSČM na třetím místě, ODS pak na čtvrtém, v Plzeňském kraji tomu bylo naopak.

Ačkoliv se vítězem voleb stalo hnutí ANO 2011, skončila nakonec v opozici. Takřka stejná situace se odehrála v komunálních volbách v roce 2014 – hnutí ANO 2011 sice vyhrálo volby, ale v Plzni skončilo v opozici. Volby do zastupitelstev obcí se konaly 10. – 11. 10. 2014. Celkem se rozdělovalo 47 mandátů. Skončily vítězstvím hnutí ANO 2011 (17,9 %, 10 mandátů), druhá skončila ODS (17,55 %, 10 mandátů), třetí ČSSD (16,45 %, 10 mandátů), čtvrtá TOP 09 (9,05 %, 5 mandátů), pátá KSČM (8,30 %, 5 mandátů), šestí Občané a patrioti (7,31 %, 4 mandáty) a sedmá KDU-ČSL

(5,67 %, 3 mandáty) (Volby, 2014). Vítěznému hnutí ANO 2011 se koalici složit nepodařilo, na spolupráci se domluvila ČSSD s ODS, které radnici ovládaly i v předešlém volebním období a k nim se připojili Občané a patrioti a lidovci. Celkem tedy tak tato koalice ovládla 27 mandátů. Vzhledem k jejímu charakteru lze tuto koalici označit jako nadměrnou ideově nepropojenou. Primátorem se stal Martin Zrzavecký z ČSSD. V devítičlenné městské radě získala ODS čtyři křesla, ČSSD tři křesla a Občané a patrioti a lidovci po jednom (Novinky.cz, 2014). Volební účast v obvodu Plzeň – město byla 33,73 %, což potvrzuje podobný trend voličské účasti jako u voleb do zastupitelstev krajů.

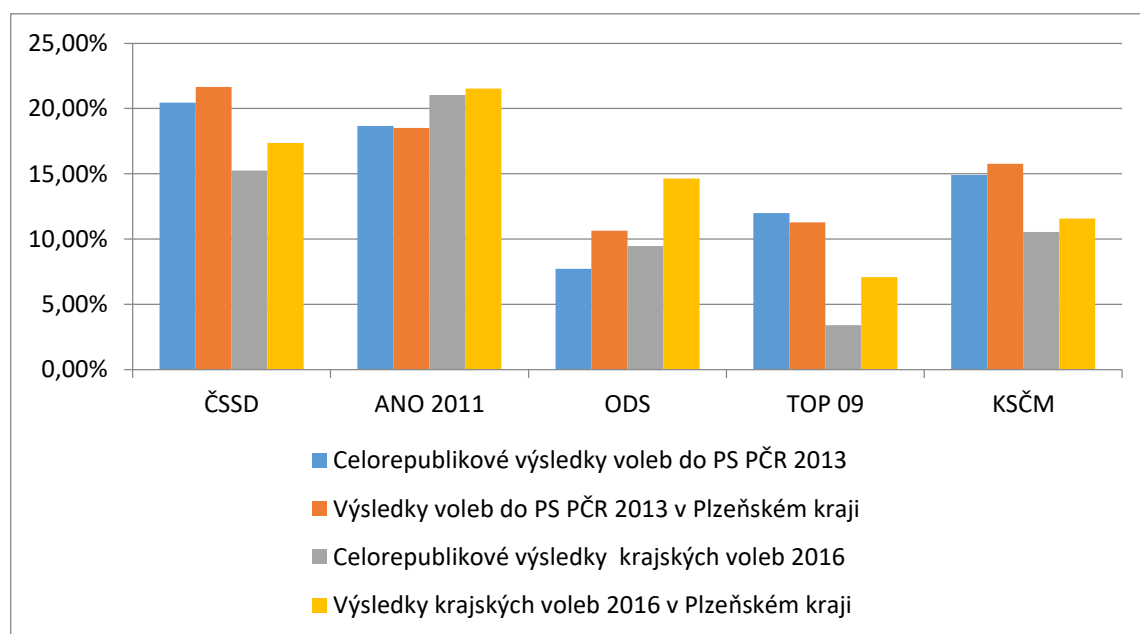
Plzeňské hejtmanství tak v rukou pro příští čtyři roky drží čtyřčlenná koalice ČSSD, která skončila druhá, ODS, jež byla na třetím místě, pátí Starostové a patrioti a osmá Koalice pro Plzeňský kraj. Hejtmanem se stal sociální demokrat Josef Bernard, bývalý generální ředitel plzeňské Škody Transportation. Povolební čtyřčlenná koalice má v zastupitelstvu kraje těsnou většinu dvaceti tří křesel. V krajské radě drží ČSSD post hejtmana a další tři křesla, tři posty připadly ODS, po jednom křesle získaly obě menší strany (Blažek, 2016).

V minulých krajských volbách v roce 2012 skončila tehdy vítězná ODS v opozici, měla 26,48 procenta hlasů, na vládě se tehdy dohodly ČSSD, jež měla 24,89 procenta, a KSČM s 20,93 procenta. Dohoda tak znamená návrat ODS do vedení kraje, v němž měla v letech 2000 až 2008 i post hejtmana. Po čtyřech letech se do zastupitelstva a po osmi letech do vedení kraje vrací KDU-ČSL, Starostové byli v předchozím zastupitelstvu v koalici s TOP 09 v opozici.

Volby do zastupitelstev krajů v roce 2016 se konaly 3 roky po posledních volbách do PS PČR. Na tomto místě je zajímavé porovnat výsledky jednotlivých stran, které mají zastoupení v PČR s tím, jak si vedly na krajské úrovni. Poslední volby do PS se konaly v říjnu 2013. Celkovým vítězem voleb na celorepublikové úrovni se stala ČSSD, která získala 20,45 % hlasů. Druhé potom skončilo hnutí ANO 2011 (18,65 %), třetí KSČM 14,91 %, čtvrtá TOP 09 (11,99 %), pátá ODS (7,72 %), šestý Úsvit (6,88 %) a poslední stranou, která získala mandáty, byla KDU-ČSL (6,78 %). Stejného umístění (jen s rozdílným procentuálním rozdělením hlasů) dosáhla tato politická uskupení i při parlamentních volbách v Plzeňském kraji. Po volbách utvořily vládní

koalici ČSSD, ANO 2011 a KDU-ČSL. Z pohledu na graf s výsledky voleb je patrné, že vládní ČSSD ve srovnání s parlamentními volbami v těchto krajských ztratila část svých voličů. Oproti tomu rovněž vládní strana ANO 2011 zaznamenala nárůst voličských hlasů. Zde můžeme hledat spojitost s jistou neokoukaností tohoto hnutí, která může voliče dále přitahovat. Opoziční ODS si v kraji vedla nadstandardně dobře v celorepublikovém měřítku. Voliče naopak ztratila rovněž opoziční TOP 09 a propad voličských hlasů zaznamenala i KSČM.

Graf 6-1 Porovnání zisků v krajských volbách 2016 u parlamentních stran

Zdroj: Vlastní zpracování autorkou práce.

Důležitým znakem voleb do zastupitelstva Plzeňského kraje v roce 2016 je to, že poprvé od prvních voleb v roce 2000 došlo k tomu, že strana, která má zastoupení ve vládě, ANO 2011, vyhrála i volby do zastupitelstva kraje. Další vládnoucí strana – ČSSD – skončila na druhém místě. Dvě politická uskupení, která spolu vytvářejí vládní koalici, skončila na prvním a druhém místě v krajských volbách. Na krajské úrovni nebyl přebrán vládní model koalice těchto ČSSD a ANO 2011. ČSSD se vůči ANO 2011 vymezilo a utvořilo koalici s ODS a dalšími dvěma stranami s menším ziskem mandátů. Byl tak převzat model z posledních komunálních voleb z roku 2014, kdy plzeňskou radnici také ovládla ODS a ČSSD. Tyto dvě strany se v kraji opět spojily, aby se vymezily proti relativně novému politickému hnutí, které se stalo významným hráčem na české politické scéně.

7 FORMOVÁNÍ KOALICE

Krajské volby v roce 2016 znamenaly vítězství pravicové politické strany, a to jak v rámci celé České republiky, tak v rámci Plzeňského kraje. Rozložení stran s počty mandátů na štěpící ose levice – pravice naznačuje tabulka č. 5:

Tabulka 7-1 Rozložení mandátů stran na ose levice - pravice

Levice	Ostatní	Pravice
ČSSD (9)	Starostové a Patrioti s podporou Svobodných a Soukromníků (4)	ANO 2011 (11)
KSČM (6)	Koalice pro Plzeňský kraj – KDU-ČSL, Strana zelených a hnutí Nezaníci (2)	ODS (8)
		TOP 09 (3)
		Koalice Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamura (SPD) a Strana Práv Občanů (2)

Zdroj: Vlastní zpracování autorkou práce.

Na základě výsledků voleb můžeme stanovit potenciální koalice, které mohly v Plzeňském kraji vzniknout. Některé možnosti povolební spolupráce mezi vítěznými stranami jsou shrnuty v tabulce č. 7.2 (uvažujeme pouze možnou spolupráci významných politických subjektů, možné utvoření koalice výlučně z malých stran ponecháme stranou):

Tabulka 7-2 Některé potencionální koalice v Plzeňském kraji v roce 2016

Potenciální koalice	Mandáty	Typ koalice
ČSSD, KSČM, ANO 2011	26	Minimální vítězná ideově nepropojená
ČSSD, KSČM, ODS, TOP 09	26	Nadměrná ideově nepropojená
ČSSD, ODS, KPK, SaP	23	Minimální vítězná ideově nepropojená
ČSSD, KSČM, TOP 09, KSPD, SPSS	24	Minimální vítězná ideově nepropojená
ČSSD, KSČM, SPSS, KPK, TOP 09, KSOD	26	Nadměrná ideově nepropojená
ANO 2011, ODS, TOP 09, KSPD, KPK	26	Nadměrná ideově propojená
ANO 2011, ČSSD, KSČM	26	Minimální vítězná ideově nepropojená
ANO 2011, ČSSD, TOP 09	23	Minimální vítězná ideově nepropojená

Zdroj: Vlastní zpracování autorkou práce.

Povolební jednání stran byla velice rychlá. První setkání se odehrála již v sobotu v noci, tedy těsně po volbách, a základní rysy možných spoluprací byly zveřejněny již v neděli (Švábek, 2016). Vzhledem k počtu křesel ve vedení kraje bylo nezbytné, aby koalice měla více než 23 mandátů. Bylo tak evidentní, že se musí jednat o koalici minimálně tří stran, některé strany však ihned prohlásily, že spolupráce s některými konkrétními stranami pro ně není přijatelnou.

Ačkoliv, jak již bylo zmíněno, se vítězem voleb stalo hnutí ANO 2011, skončilo nakonec v opozici. Získané mandáty jednotlivých politických subjektů nebyly daleko od sebe, jejich počty byly poměrně vyrovnané, a tak de facto všechny nejsilnější strany měly šanci získat křeslo hejtmana. Záleželo tak na utvořených koalicích.

Bernard, stranický lídr a vítěz voleb za ČSSD, odmítl pakt s komunisty, podobně promluvili rovněž i Zeman z ANO 2011 a Baxa z ODS. Komunisté tak nebyli tou stranou, která misku vah rozhoupala. Baxa navíc prohlásil, že upřednostňuje „spolupráci s těmi, kteří mají zkušenosti se správou měst a obcí Plzeňského kraje a kteří dbají na svůj volební program a pro které je důležité to, co se děje v regionu, nikoliv pokyny, které dostávají z Prahy“ (Švábek, 2016).

KSČM tak z pomyslného síta vypadla a bylo evidentní, že je třeba vytvořit koalici ze zbývajících stran. Bernard pak opakovaně vyloučil i spolupráci s Koalicí SPD SPO (Blažek, 2016).

Pro vítěznou ANO 2011 nebyla partnerem k jednání ČSSD, čímž ANO 2011 zbývalo pokusit se utvořit několikastrannou koalici se zbývajících menšími stranami. Baxa, lídr ODS, však žádnou nabídku ze strany ANO 2011 údajně neobdržel (Pešková, 2016).

Memorandum o koaliční spolupráci nakonec v Plzni podepsala druhá ČSSD s devíti mandáty, třetí ODS s osmi křesly, Starostové a Patrioti se čtyřmi a Koalice pro Plzeňský kraj se dvěma mandáty, čímž koalice získala těsnou nadpoloviční většinu 23 křesel v zastupitelstvu, v radě města budou strany zastoupeny v poměru 4-3-1-1, to znamená čtyři zástupci ČSSD, tři zástupci ODS, jeden zástupce Koalice pro Plzeňský kraj, jeden zástupce Starostů a Patriotů (Pešková, 2016).

Je evidentní, že tvorba koalice byla ovlivněna zásadním způsobem skutečností, že některé strany zcela vyloučily spolupráci s jinými, a to nejen z hlediska politického přesvědčení, ale i na poli klíčových politických zájmů. Baxa se například vyjádřil, že ODS měla několik důležitých priorit: „Bylo pro nás klíčové, aby v kraji nebyli u moci komunisté, a budoucí koaliční sestava to naplňuje. Chtěli jsme, aby se na správě kraje podílely strany, které mají zkušenosti se správou měst a obcí a myslím, že tato čtveřice tento cíl naplňuje jednoznačně.“ (Nedvěd, 2016). Načež navázal nový hejtman Josef Bernard: „Dospěl jsem k názoru, že můžeme spolupracovat a dosavadní jednání mě velice příjemně překvapila. Jsem rád, že se podařilo sestavit koalici, která bude takřka totožná s koalicí ve městě Plzni.“ (Nedvěd, 2016). Bernard si tak od podobné struktury vlád kraje a plzeňské radnice slibuje lepší spolupráci mezi těmito institucemi.

Otázkou je, zda je v pořádku, že vítěz voleb je nakonec z vlády vyškrtnut. Podle Bernarda jde o boj, který je v politice přítomen. ANO 2011 podle něj dostalo prostor k možnému sestavení vlády, bohužel bez úspěchu. Proto se o to pokusily strany jiné. Podle Zemana z hnutí ANO 2011 vypovídá výsledek voleb, respektive utvoření koalice s nevítežnou stranou o demokratickém postupu (Blažek, 2016).

8 ZÁVĚR

Diplomová práce se zaměřila na rozbor voleb do krajského zastupitelstva Plzeňského kraje v roce 2016. Praktická část práce byla věnována analýze kandidátních listin všech stran, které se v těchto volbách ucházely o voličské hlasy. Analýza byla provedena jak u tradičních politických stran, relativně nových politických hnutí i uskupení, která vznikla právě za účelem těchto krajských voleb. Rozbor volebních programů jednotlivých kandidujících subjektů ukázal, že většina z nich se vyjadřovala k obdobným tématům. Těmi byla zlepšení dopravní obslužnosti, stavu pozemních komunikací a vybudování obchvatů velkých měst, především samotné Plzně. Dále byl kladen důraz na sociální politiku, zlepšení dostupnosti zdravotnictví a důraz na životní prostředí a ekologii, zejména ve spojení s NP Šumava.

Volební výsledky ukázaly počty mandátů, které jednotlivé strany získaly. Na tyto výsledky byla aplikována teorie koalic, jejíž teoretická východiska byla popsána v literární rešerši. Přestože volby vyhrálo ANO 2011, nepovedlo se mu sestavit koalici. Potřebnou většinu 23 mandátů přineslo spojení ČSSD, ODS, Starostů a Patriotů a Koalice pro Plzeňský kraj. Tvorba koalice po krajských volbách 2016 tak velmi připomínala tu po volbách do zastupitelstev obcí v roce 2014. V nich bylo také neúspěšnější hnutí ANO 2011, ale nepovedlo se mu sestavit většinovou koalici, magistrát tedy ovládla ČSSD a ODS spolu s Občany a patrioty a lidovci. Poprvé v historii krajské samosprávy došlo v Plzeňském kraji ke spolupráci ODS a ČSSD, které se spojením vymezily proti hnutí ANO 2011.

Rozbor volebních výsledků potvrdil předpoklad formulovaný Reifem a Schmittem, že v SOE je nižší volební účast než ve FOE. Volební účast v nich dosáhla v Plzeňském kraji 35,74 %, což bylo lehce nad celorepublikovým průměrem, který činil 34,57 %. Volební účast koresponduje s mírou důležitosti, kterou voliči přikládají tomuto druhu voleb. Volební účast u posledních voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2013 byla v Plzeňském kraji 57,92 % a celorepublikově činila 59,48 %.

Další z předpokladů Reifa a Schmitta, který říká, že strany participující na vládě nedosahují takových úspěchů u voleb druhého řádu, se nepotvrdil. V ČR až do dalších parlamentních voleb, které se budou konat na podzim 2017, sestavili vládnoucí koalici představitelé ČSSD, ANO 2011 a KDU-ČSL. Křesťanští demokraté ve volbách do

zastupitelstva Plzeňského kraje nekandidovali samostatně, ale v koalici se Stranou zelených a Nestraníky. ČSSD v krajských volbách ztratila jak v Plzeňském kraji, tak na celostátní úrovni v součtu všech krajů, ale přesto ji lze počítat mezi úspěšné strany. Naopak poměrně nové hnutí ANO 2011, které je rovněž vládnoucí stranou, posílilo ve volbách do zastupitelstev krajů jak v Plzeňském kraji, tak i na celostátní úrovni. Autorka vidí možnou příčinu v tom, jak se toto hnutí samo definuje. Vymezuje se totiž proti zavedeným stranám, které byly zformovány v 90. letech a přináší nový prvek do politické scény, což může být pro voliče stále atraktivní. Možné příčiny, které daly prostor pro vznik nových politických hnutí tohoto typu, byly rozebrány v literární rešerši. Úspěch ČSSD ve volbách spatřuji v tom, že je to tradiční strana, kterou voliči nespojují s privatizací politických stran, tak jako je tomu u ODS. ODS zaznamenává v několika posledních letech významný úbytek voličských hlasů právě proto, že ji voliči nejvíce spojují s privatizací politických stran. Celkově se potvrdilo, že na krajské úrovni mají šanci se prosadit i strany regionální povahy, ale voliči spíše preferují zavedené parlamentní strany.

Až do voleb do zastupitelstva Plzeňského kraje v roce 2016 se zdálo, že teorie voleb druhého řádu, která připisuje vládním stranám menší úspěch v SOE platí v kraji v každých volbách. Krajské volby vyhrávala strana ve vládní opozici. Z tohoto hlediska představují krajské volby v roce 2016 výjimku, které bude třeba nadále věnovat pozornost. Další řádné volby do krajských zastupitelstev budou na podzim 2020. Bude bezesporu velmi zajímavé, jakou podobu budou mít tyto volby a jak budou ovlivněny volbami do Poslanecké sněmovny, které se budou konat roku 2017.

9 SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ

- ANO. *Program. Volební program Plzeňský kraj* [online]. Copyright © 2016 ANO [cit. 2016-10-28]. Dostupné z www: <http://www.anobudelip.cz/cs/plzensky-kraj/program/>
- BALÍK, Stanislav (2008). *Česká komunální politika v obcích s rozšířenou působností: koalice, voličské vzorce a politické strany na místní úrovni v letech 1994–2006*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- BALÍK, Stanislav (2009). *Komunální politika. Obce, aktéři a cíle místní politiky*. Praha: Grada Publishing.
- BENEŠ, Richard. ČSSD v Plzeňském kraji už zná kandidátku pro krajské volby, lídrem je už oficiálně Josef Bernard [online]. *Region pod lupou*, 30. 3. 2016 [cit. 2016-10-27]. Dostupné z www: <http://www.regionpodlupou.cz/4361-cssd-v-plzenskem-kraji-uz-zna-kandidatku-pro-krajske-volby-lidrem-je-uz-oficialne-josef-bernard.xhtml>
- BLAŽEK, Ivan. Plzeňský kraj nepovede vítězná ANO, ale koalice vedená sociálními demokraty. *Novinky.cz* [online]. 11. října 2016, 9:29 [cit. 2016-11-14]. Dostupné z www: <https://www.novinky.cz/domaci/417124-plzensky-kraj-nepovede-vitezne-ano-ale-koalice-vedena-socialnimi-demokraty.html>
- COGAN, Rudolf (2004). *Krajské zřízení*. Praha: ASPI.
- ČMEJREK, Jaroslav et al. (2010). *Demokracie v lokálním politickém prostoru*. Praha: Grada.
- ČSNC. *Plzeňský kraj* [online]. © 2016 Česká strana národně sociální [cit. 2016-11-07]. Dostupné z www: <http://csns.cz/kraj-plzensky>
- ČSSD. *Prosadím pro vás jistoty v plzeňském kraji* [online]. © ČSSD 2016 [cit. 2016-10-28]. Dostupné z www: <https://www.jistotycssd.cz/kraj/plzensky>
- ČTK. *Hejtmanka rezignuje, post má převzít Chovanec* [online]. 8. 9. 2010 [cit. 2017-03-07]. Dostupné z www: http://plzensky.denik.cz/zpravy_region/hejtmanka-rezignuje-post-ma-prevzit-chovanec.html

- ČTK. *Raději s komunisty. ČSSD v Plzeňském kraji odmítla koalici s ODS* [online]. 28. 10. 2012 [cit. 2017-03-07]. Dostupné z www:
http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/volby-2012/krajske-volby/cssd-v-plzenskem-kraji-odmitla-koalici-s-ods_250392.html
- ČT24. *Povolební vyjednávání ve většině krajů pokračují* [online]. 3. 11. 2008 [cit. 2016-10-18]. Dostupné z www: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1435518-povolebni-vyjednavani-ve-vetsine-kraju-pokracuji>
- ČT24. *V krajských volbách se objeví 270 kandidátek. O dvě desítky víc než minule* [online]. 2. 8. 2016 [cit. 2016-10-27]. Dostupné z www:
<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1864949-ve-vetsine-kraju-jde-do-voleb-vice-stran-nez-minule>
- ČSÚ. *Základní tendence demografického, sociálního a ekonomického vývoje Plzeňského kraje – 2015* [online]. 31. 08. 2016 [cit. 2017-02-28]. Dostupné z www:
<https://www.czso.cz/documents/10180/32469044/33013316.pdf/0af72bfa-08f1-426b-9a54-872f67149ba5?version=1.3>
- DSSS. *Programová listina* [online]. Copyright © DSSS 2010 [cit. 2016-11-04].
Dostupné z www: <http://www.dsss.cz/programova-listina>
- KLÍMA, Michal (2015). *Od totality k defektní demokracii: privatizace a kolonizace politických stran netransparentním byznysem*. Praha: SLON.
- KOALICE PRO PLZEŇSKÝ KRAJ. *Naši lidé* [online]. 2016 ©
[Koaliceproplzenskykraj.cz](http://www.koaliceproplzenskykraj.cz) [cit. 2016-11-07]. Dostupné z www:
<http://www.koaliceproplzenskykraj.cz/nasi-lide>
- KOALICE PRO PLZEŇSKÝ KRAJ. *Volební program* [online]. 2016a ©
[Koaliceproplzenskykraj.cz](http://www.koaliceproplzenskykraj.cz) [cit. 2016-11-07]. Dostupné z www:
http://www.koaliceproplzenskykraj.cz/www/volebni_program.pdf
- KORUNA ČESKÁ. *Obecný program* [online]. 2016 [cit. 2016-10-28]. Dostupné z www: <http://korunaceska.cz/index.php/cs/program>
- KOUDELKA, Zdeněk (2001). *Obce a kraje: podle reformy veřejné správy v roce 2001*. Praha: Linde.

- KOUDELKA, Zdeněk (2007). *Samospráva*. Praha: Linde.
- KOZEL, Milan. *Rada Plzeňského kraje* [online]. Aktualizováno dne 19. 11. 2012 – 15:13 [cit. 2016-11-07]. Dostupné z www: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/clanek/rada-plzenskeho-kraje>
- KSČM. *Foto – kandidáti krajské volby 2016* [online]. Poslední aktualizace: 04. 11. 2016 [cit. 2016-11-07]. Dostupné z www: <http://kscmplzen.cz/index.php/krajske-volby-2016/foto-kandidati-krajske-volby-2016>
- KSČM. *Volební program KSČM pro Plzeňský kraj na roky 2016–2020* [online]. Poslední aktualizace: 04. 11. 2016a [cit. 2016-11-07]. Dostupné z www: <http://kscmplzen.cz/index.php/krajske-volby-2016/volebni-program-kscm-pro-plzensky-kraj-na-roky-2016-2020>
- KUŠ, Petr, VAVROCHOVÁ, Simona (2012). *Územní samosprávné celky*. Praha: Institut pro místní správu.
- LEBEDA, Tomáš (2008). *Volební systémy poměrného zastoupení. Mechanismy, proporcionality a politické konsekvence*. Praha: Karolinum.
- MEDIAN.EU. *Sněmovní volební model Median* [online]. září 2016 [cit. 2016-11-04]. Dostupné z www: http://www.median.eu/cs/wp-content/uploads/2016/01/MEDIAN_Snemovni_volebni_model_2016_09.pdf
- NÁRODNÍ DEMOKRACIE. *Program Národní demokracie pro Váš kraj* [online]. 2016 [cit. 2016-11-07]. Dostupné z www: <http://narodnidemokracie.cz/program-nd-kraje/>
- NEDVĚD, Jaroslav. Potvrzeno. Na hejtmanství nastupuje nová vláda čtyř stran bez hnutí ANO. *iDnes.cz* [online]. 11. října 2016 8:32 [cit. 2016-11-14]. Dostupné z www: http://plzen.idnes.cz/koalice-plzen-plzensky-kraj-d12-/plzen-zpravy.aspx?c=A161011_082206_plzen-zpravy_pp
- NOVINKY.CZ. *V Plzni si plácla ČSSD s ODS, vítězné ANO jde do opozice* [online]. 18. 10. 2014 9:43 [cit. 2017-03-28]. Dostupné z www: <https://www.novinky.cz/domaci/350919-v-plzni-si-placla-cssd-s-ods-vitezne-ano-jde-do-opozice.html>

- ODS. *Program* [online]. Copyright © Občanská demokratická strana 1991–2016 [cit. 2016-10-28]. Dostupné z www: <http://www.ods.cz/volby2016>
- OCHRANA, František (2001). *Veřejný sektor a efektivní rozhodování*. Praha: Management Press.
- PARLAMENTNÍ LISTY. *Sládek (Republikáni): Koalice Republikánů Miroslava Sládka, Patriotů České republiky a HOZK v JMK* [online]. 23. 8. 2016 [cit. 2016-11-07]. Dostupné z www: <http://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/Sladek-Republikani-Koalice-Republikanu-Miroslava-Sladka-Patriotu-Ceske-republiky-a-HOZK-v-JMK-450258>
- PEŠKOVÁ, Lada. *Plzeňský kraj povede ČSSD, ODS, Starostové a Koalice* [online]. 11. 10. 2016 [cit. 2017-03-07]. Dostupné z www: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/plzensky-kraj-povede-cssd-ods-starostove-a-koalice/1402740>
- PIRÁTI. *Krajské volby 2016* [online]. Piráti, 2016 [cit. 2016-11-04]. Dostupné z www: <https://plzensko.pirati.cz/>
- PLZEŇSKÝ KRAJ. *Krajský úřad* [online]. [cit. 2017-02-25]. Dostupné z www: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/kategorie/krajsky-urad>
- PLZEŇSKÝ KRAJ. *Složení Zastupitelstva a Rady Plzeňského kraje 2000–2004* [online]. 08. 12. 2008 – 12:45 [cit. 2016-10-18]. Dostupné z www: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/article/slozeni-zastupitelstva-a-rady-plzenskeho-kraje-2000-2004>
- PLZEŇSKÝ KRAJ. *Složení Zastupitelstva a Rady Plzeňského kraje* [online]. 08. 12. 2008a – 12:45 [cit. 2016-10-18]. Dostupné z www: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/kategorie/volebni-obdobi-2004-2008>
- PLZEŇSKÝ KRAJ. *Volené orgány Plzeňského kraje* [online]. 19. 11. 2012 – 14:05 [cit. 2016-10-18]. Dostupné z www: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/clanek/volene-organy-plzenskeho-kraje-0>
- PLZEŇSKÝ KRAJ. *Základní informace o kraji* [online]. [cit. 2017-03-01]. Dostupné z www: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/kategorie/plzensky-kraj>

- PRAVÝ BLOK. *Program* [online]. Copyright © 2002–2016 [cit. 2016-10-28].
Dostupné z www: http://pravyblok.g6.cz/viewpage.php?page_id=1
- PRO. *Kandidátní listina* [online]. 2016 [cit. 2016-11-07] Dostupné z www:
<http://www.prozdraviasport.cz/images/pdf/KANDIDATNI-LISTINA-PLZENSKY-KRAJ.pdf>
- PRO. *Program* [online]. 2016a [cit. 2016-11-07] Dostupné z www:
<http://www.prozdraviasport.cz/program>
- REIF, Karlheinz., SCHMITT, Hermann (1980). Nine Second-Order National Elections – A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results. *European Journal of Political Research*, 1/VIII, 3–44. Dostupné z www:
www.disp.uniroma1.it/sites/.../Second%20Order%20Elections.pdf
- ŘÍCHOVÁ, Blanka (2000). *Přehled moderních politologických teorií*. Praha: Portál.
- ŘÍCHOVÁ, Blanka (2012). *Úvod do současné politologie*. Praha: Portál.
- SANEP. *Krajské volební preference – červenec 2015* [online] 25. 8. 2015 [cit. 2016-11-04]. Dostupné z www: <http://www.sanep.cz/pruzkumy/krajske-volebni-preference-cervenec-2015-publikovano-25-8-2015/>
- SANEP. *Krajské volební preference (březen 2016) komplet* [online] březen 2016 [cit. 2016-11-04]. Dostupné z www: <http://www.sanep.cz/pruzkumy/sanep-krajske-volebni-preference-lbrozen-2016-komplet/>
- SANEP. *Krajské volební preference (květen 2016) komplet* [online] 7. 6. 2016 [cit. 2016-11-04]. Dostupné z www: <http://www.sanep.cz/pruzkumy/-201/>
- SANEP. *Krajské volební preference (leden 2016) komplet* [online] leden 2016 [cit. 2016-11-04]. Dostupné z www: <http://www.sanep.cz/pruzkumy/-15/>
- SANEP. *Krajské volební preference (listopad 2015) komplet* [online] listopad 2015 [cit. 2016-11-04]. Dostupné z www: <http://www.sanep.cz/pruzkumy/sanep-krajske-volebni-preference-listopad-2015-komplet/>
- SPO. *Hlavní body naší strany* [online]. © 2016 SPO | Copyright © 2011–2016 Strana Práv Občanů [cit. 2016-10-18]. Dostupné z www: <http://www.stranaprav-plzenskykraj.cz/>

- STAROSTOVÉ A PATRIOTI. *Naši kandidáti* [online]. 2016 [cit. 2016-11-07]
Dostupné z www: <http://starostoveapatrioti.cz/kandidati/>
- STAROSTOVÉ A PATRIOTI. *Volební program* [online]. 2016a [cit. 2016-11-04].
Dostupné z www: <http://starostoveapatrioti.cz/volebni-program/>
- ŠARADÍN, Pavel (2008). *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- ŠVÁBEK, Jan. Vítězné hnutí ANO může v Plzni skončit v opozici. *Novinky.cz* [online].
9. října 2016 [cit. 2017-03-07] Dostupné z www:
<https://www.novinky.cz/domaci/416940-vitezne-hnuti-ano-muze-v-plzni-skoncit-v-opozici.html>
- ŠVEC, Kamil (2010). Analýza voleb do krajských zastupitelstev v roce 2008 v kontextu teorie koalic a srovnání s volbami v roce 2000 a 2004. *Acta Politologica*, Vol. 2, No. 2, s. 186–204.
- TOP 09. *Volební program pro Plzeňský kraj 2016–2020* [online]. © 2009–2016 TOP 09 [cit. 2016-11-14]. Dostupné z www: <http://www.top09.cz/regiony/plzensky-kraj/volby/krajske-volby-2016/program/>
- ÚSVIT. *Program strany* [online]. Copyright © 2016 Úsvit – Národní Koalice [cit. 2016-10-28]. Dostupné z www: <http://www.usvitnarodnikoalice.cz/program-strany/>
- VOLBY.CZ *Jmenné seznamy. Kraj: Plzeňský kraj. Kandidátní listina: Dělnická strana sociální spravedlnosti – Imigranty a islám v ČR nechceme!* [online]. © Český statistický úřad, 2016b [cit. 2016-10-18]. Dostupné z www:
<http://volby.cz/pls/kz2016/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20161007&xkraj=3&xstrana=75&xv=1&xt=1>
- VOLBY.CZ. *Jmenné seznamy. Kraj: Plzeňský kraj. Kandidátní listina: Koalice Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamura (SPD) a Strana Práv Občanů* [online]. © Český statistický úřad, 2016c [cit. 2016-10-18]. Dostupné z www:
<http://volby.cz/pls/kz2016/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20161007&xkraj=3&xstrana=78&xv=1&xt=1>

- VOLBY.CZ. *Jmenné seznamy. Kraj: Plzeňský kraj. Kandidátní listina: Komunistická strana Čech a Moravy* [online]. © Český statistický úřad, 2016d [cit. 2016-11-07]. Dostupné z www:
<http://volby.cz/pls/kz2016/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20161007&xkraj=3&xstrana=37&xv=1&xt=1>
- VOLBY.CZ. *Jmenné seznamy. Kraj: Plzeňský kraj. Kandidátní listina: Národní demokracie* [online]. © Český statistický úřad, 2016e [cit. 2016-11-07]. Dostupné z www:
<http://volby.cz/pls/kz2016/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20161007&xkraj=3&xstrana=41&xv=1&xt=1>
- VOLBY.CZ. *Jmenné seznamy. Kraj: Plzeňský kraj. Kandidátní listina: Ne ilegální imigraci – peníze raději pro naše lidi* [online]. © Český statistický úřad, 2016f [cit. 2016-11-07]. Dostupné z www:
<http://volby.cz/pls/kz2016/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20161007&xkraj=3&xstrana=67&xv=1&xt=1>
- VOLBY.CZ. *Územní přehledy o volební účasti* [online]. © Český statistický úřad, 2016 [cit. 2016-10-18]. Dostupné z www:
<http://www.volby.cz/pls/kz2016/kz4?xjazyk=CZ&xdatum=20161007>
- VOLBY.CZ. *Územní přehledy o volební účasti. Kraj: Plzeňský kraj* [online]. © Český statistický úřad, 2008 [cit. 2016-10-18]. Dostupné z www:
<http://www.volby.cz/pls/kz2008/kz21?xjazyk=CZ&xdatum=20081017&xkraj=3>
- VOLBY.CZ. *Územní přehledy o volební účasti. Kraj: Plzeňský kraj* [online]. © Český statistický úřad, 2012 [cit. 2016-10-18]. Dostupné z www:
<http://www.volby.cz/pls/kz2012/kz21?xjazyk=CZ&xdatum=20121012&xkraj=3>
- VOLBY.CZ. *Územní přehledy o volební účasti. Kraj: Plzeňský kraj* [online]. © Český statistický úřad, 2016a [cit. 2016-10-18]. Dostupné z www:
<http://www.volby.cz/pls/kz2016/kz4?xjazyk=CZ&xdatum=20161007&xnumnuts=3200>

- VOLBY.CZ. *Volby do zastupitelstev krajů konané dne 12. 11. 2000* [online]. © Český statistický úřad, 2000 [cit. 2016-10-18]. Dostupné z www:
<http://www.volby.cz/pls/kz2000/kz?xjazyk=CZ&xdatum=20001112>
- VOLBY.CZ. *Volby do zastupitelstev krajů konané dne 5. – 6. 11. 2004* [online]. © Český statistický úřad, 2004 [cit. 2017-03-25]. Dostupné z www:
<http://www.volby.cz/pls/kz2004/kz21?xjazyk=CZ&xdatum=20041105&xkraj=3>
- VOLBY.CZ. *Volby do zastupitelstev obcí dne 10. 10. – 11. 10. 2014* [online]. © Český statistický úřad, 2014 [cit. 2016-11-19]. Dostupné z www:
<http://www.volby.cz/pls/kv2014/kv?xjazyk=CZ&xid=1>
- VOLBY.CZ. *Volby do zastupitelstev krajů konané dne 7. 10. – 8. 10. 2016* [online]. © Český statistický úřad, 2016g [cit. 2016-10-19]. Dostupné z www:
<http://www.volby.cz/pls/kz2016/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20161007&xkraj=3&xstrana=0&xv=2&xt=3>
- WINTR, Jan (2006). *Principy českého ústavního práva*. Praha: Eurolex Bohemia.
- ZÁKON č. 129/2000 Sb. o krajích (krajské zřízení).
- ZÁKON č. 130/2000 Sb. o volbách do zastupitelstev krajů.

10 SEZNAM TABULEK

Tabulka 6-1 Průzkumy volebního chování v krajských volbách v Plzeňském kraji 2016	57
Tabulka 6-3 Vývoj volební účasti v Plzeňském kraji v krajských volbách v letech 2000 až 2016	58
Tabulka 6-4 Volební účast ve volbách do zastupitelstva Plzeňského kraje 2016 podle okresů	59
Tabulka 6-2 Výsledky voleb do zastupitelstva Plzeňského kraje 2016	60
Tabulka 7-1 Rozložení mandátů stran na ose levice - pravice	64
Tabulka 7-2 Některé potencionální koalice v Plzeňském kraji v roce 2016	65

11 SEZNAM GRAFŮ

Graf 6-1 Porovnání zisků v krajských volbách 2016 u parlamentních stran	63
---	----